

Skovdyrkeren

Nr. 38
Marts 2016

Jubilæumsnummer

SKOVDRYRKERNE

75 år med Skovdyrkerne

Dette er et særnummer af *Skovdyrkeren* i anledning af, at samarbejdet mellem vore foreninger netop har haft 75-års fødselsdag. Nummeret bringer både stof fra Skovdyrkernes historie og fra det, vi ser som vores fremtid. Ind imellem bringer vi en række artikler med relation til vores verden, men med et lidt bredere sigte end normalt.

Af formand Torben Bille Brahe, Skovdyrkerne

Samarbejdet mellem vore foreninger havde 75-årsjubelæum den 7. december 2015. Det fejrer vi med en reception for alle vores medlemmer på Hotel Munkebjerg ved Vejle den 14. april i år, med udgivelsen af en helt ny udgave af klassikeren *Drift af små skove og plantager* – nu med nyt indhold og ny titel: *Skovdrift med begge hænder – og omtanke*, samt med dette særnummer af *Skovdyrkeren*.

Skovdyrkernes udvikling har været kendetegnet ved en løbende tilpasning til skovejernes ønsker og til verden omkring os. Stille og roligt, uden de store revolutioner, men således at vi altid har været et up to date-tilbud til skovejerne.

Vi gik tidligt over til en struktur, hvor handel og entreprenørvirksomhed kom til at ligge under foreningens ansvar og kontrol, vi tilpassede os bortfaldet af statens tilskud til rådgivning, vi har rationaliseret organisationen og samlet de mindre foreninger i mere slagkraftige og bæredygtige enheder, vi har specialiseret personalet i de enkelte foreninger, og senest har foreningerne – som svar på ændringen af konkurrencelovgivningen – for at kunne styrke det tværgående samarbejde dannet en konkurrenceretlig koncern. En del af denne sidste ændring var en formel omdannelse af alle foreningerne til de andelsvirksomheder, som vi altid havde betragtet dem som.

Men i alle årene har vi arbejdet under det samme værdigrundlag og det samme formål – nemlig at være et

kompetent servicetilbud til skovejerne og at betjene disse bedst muligt – hver skovejer ud fra sin individuelle driftsmålsætning.

Vi mener således, at vi gennem alle årene har spillet en vigtig rolle både for dansk skovbrug generelt og for de enkelte skovejere. Og vi vil bestræbe os på – og vi ser frem til – at fortsætte og uddybe denne rolle i årene, der kommer. Vi mener, at der i fremtiden vil være et endnu større behov for et uafhængigt rådgivningstilbud til alle de tusindvis af skovejere, der ikke har mulighed for selv at have skovbrugsfagligt personale ansat.

Men vi må ikke hvile på laurbærrene. Vi skal fortsat sikre, at organisationen udvikler sig i takt med de accelererende forandringer i omverdenen til glæde for vores medlemmer. En krævende opgave, som hviler både på de mange folkevalgte, på de daglige ledelser samt på det store antal engagerede medarbejdere, der er organisationens motor.

God læselyst!

Fire nedslag i skovhistorien og et kig ind i fremtiden

Den ældste Skovdyrkerforening er 112 år gammel, den yngste kun godt 28 år. Men alle har de været afgørende for pasningen af landets private skove. Vi har bedt skovrider Karsten Raae, som er en af dem, der har været længst i `gamet`, om at skrive Skovdyrkernes historie. Karsten Raae var i sine unge år en slags rejsende konsulent, som hjalp til i diverse foreninger. Fra 1986 til 1999 var han leder af Skovdyrkernes sekretariat i København, derefter leder af vores udlandsafdeling, og nu skovrider i Skovdyrkerne Øst.

Af skovrider Karsten Raae, Skovdyrkerne

1940

Ni lokale skovdyrkerforeninger med i alt 2.250 medlemmer og 14.500 hektar skov stiftede i 1940 `De Danske Skovdyrkerforeninger` for at have et forum til fremme af fælles interesser og samarbejde foreningerne imellem.

Det hele begyndte i 1904 i Vejle-området, hvor den første skovdyrkerforening blev etableret. Inden loven om stats-tilskud til rådgivning blev vedtaget i 1919, var det kun blevet til to foreninger i det østjyske. Begge økonomisk støttet af Dansk Skovforening. I 1920'erne tog udviklingen fart. Ideen med at skovejere samledes om rådgivning,

og i et vist omfang om afsætning af skovens produkter og hjælp til arbejdet i skoven, spredte sig til det meste af landet bortset fra det sydlige Sjælland og Lolland-Falster. Vest for israndslinjen huserede Hedeselskabet.

Rigtig meget tankegods fra andelsbevægelsen og organisatorisk inspiration fra landboforeningerne indlejredes i Skovdyrkernes model for servicering af medlemmerne.

Foreningernes kontingent til fællesskabets sekretariatsdrift blev ved stiftelsen af De Danske Skovdyrkerforeninger fastlagt til 20 øre per hektar.

Skovdyrkernes nuværende logo blev tegnet i 1996 i et samarbejde mellem skovrider Georg Hansen og Vivi Linnemann fra reklamebureauet NP/3 i Århus. Georg Hansen var skovrider i `Skovdyrkerforeningen for Århus amts nordlige del` i 34 år indtil 1998. Ved hans alt for tidlige bortgang i 2001 blev han

SKOVDRYRKERNE

karakteriseret som `skovbrugets sidste humanist`. Udover at være en engageret og meget dygtig gammeldags skovdyrker havde han en fin æstetisk sans og et stort talent for tegning. Han illustrerede således en række publikationer, deriblandt også i Naturstyrelsens Skov-infoserie. Logoet har naturligvis været udsat for en række tolkninger. Vi mener, at det symboliserer samarbejdet mellem foreningerne og samvirket mellem de mange medlemmer.

1965

Pligthugsterne under 2. verdenskrig var med til at fylde Skovdyrkernes Danmarkskort ud. De gamle foreninger havde vokset sig store, og flere blev delt. En sidste deling fik vi, da den daværende skovdyrkerforening for Randers og Viborg amter i 1954 udskilte Midtjysk Skovdyrkerforening. I 1960 forsøgte Skovdyrkerne sig for første gang vest for israndslinjen, da man lidt mod naboforeningernes ønsker stiftede Tønder Amts Skovdyrkerforening.

Skovdyrkernes sekretariat var placeret i en skrivebordskuffe hos en af skovriderne fra 1961 og 23 år frem. En vigtig opgave var at beregne og fordele statstilskuddet. Med 16 foreninger, 5.300 medlemmer og 34.700 hektar skov var Skovdyrkerne i 1965 stort set landsdækkende.

1990

I 1970 udarbejdede landbrugsministeriet en fin betænkning om Hedeselskabet og Skovdyrkernes aktiviteter. Den mundede ud i en anbefaling af en sammenlægning af de to virksomheder. Ikke alle berørte syntes, det var en god ide, så forslaget blev aldrig realiseret.

Sidst i 1970'erne og op gennem 1980'erne indledtes et generationsskifte, hvor skovriderne en efter en overdrog deres private entreprisforretninger og afsætningen af træ til foreningerne. De overtog ved samme lejlighed det tilknyttede personale, og alle fik i perioden ens vedtægter og organisatoriske rammer.

Fra gammel tid var der en uskreven aftale med Hedeselskabet om, at israndslinjen nogenlunde delte Jylland i to interesseområder. I en linje fra Århus til Silkeborg og nordvest ud arbejdede begge organisationer ud og ind mellem hinanden. I grænseområderne forekom det endda, at man delte personale i entreprenøraftdelingerne.

I 1980 vedtog Hedeselskabet en ny og ekspansiv strategi til erobring af Øerne. Skovdyrkerne svarede igen med at åbne en front bag "fjendens linjer". Skovdyrkerne Vestjylland blev etableret i 1987 og er siden vokset til en af de største foreninger. Endelig var vi rigtig landsdækkende og i 1990 med 7.000 medlemmer, mere end 64.000 hektar og en omsætning på godt 165 millioner

Om historien – pensioneret skovrider Edward Hvidt fortæller:

Skovdyrkerforening for Randers og Viborg amter udskilte i 1954 Midtjysk Skovdyrkerforening. Da skovrider Buhl i Randers skulle afgive områder til den nye forening, ville han ikke af med de gode skove ved Randers – "det var gode madsteder" (og han var enlig).

Skat Skov ved Ålestrup var et særlig godt madsted. Der kunne man få serveret østers; efterfølgende naturligvis kaffe og cognac ("somme tider var det næsten lidt for meget"). Efter den store frokost sov ejeren middagssøvn, og Edward Hvidt gik i skoven og viste ud.

Svostrup Hedegård, som var en fattig gård, havde man ingen problemer med at overlade til den ny forening. Her fik man vandgrød, som blev spist af fadet. Efter måltidet slikkede bonden og karlene deres skeer og satte dem i vindueshasperne. Det var i 1950'erne.

kroner. Sekretariatet flyttede ind i Skovenes Hus på Frederiksberg og blev bemandet med en forstkandidat, hvis opgave det var at koordinere Skovdyrkernes virke efter devisen: Vi gør det, vi kan blive enige om og det, der oplagt giver fordele for alle.

2015

Foreningerne fortsætter med at vokse. Behovet for at optræde samlet stiger. Der arbejdes med strategier for det fælles. Det diskuteres hvorvidt "Small is Beautiful or Big is Better", når det drejer sig om størrelse og kapacitet i lokalforeningerne. På formandsniveau indledes og afsluttes en kort flirt med Hedeselskabet på en tur til Kenya i Miljøministerens følge. Også Dansk Skovforening og Skovdyrkerne ser på mulighederne for en fusion, uden at det bliver til noget.

Fire foreninger danner i 2003 et fælles eksportselskab til afsætning af juletræer og klippegrønt – Green Product. Det udvides efter en kort årrække til at omfatte alle foreningerne, og er i dag en af de største danske eksportører på området. I 1999 stifter Skovdyrkerne selskabet Da-

nish Forestry Extension, som løser opgaver i udlandet og blandt andet efter Sovjetunionens opløsning var med til at stifte skovejforeninger i Baltikum. Det er også blevet til skovdyrkerforeninger i Nepal, Vietnam og Indien.

”Big is Better” besluttede man sig for, så i dag er der 6 skovdyrkerforeninger med 5.000 medlemmer, knap 82.000 hektar og en omsætning på over 580 millioner.

2040

Skovdyrkerne er fortsat i 2040 skovejrens naturlige valg. Foreningerne er rykket tættere sammen, samtidig med at man fastholder den lokale forankring, som altid vil være Skovdyrkernes kendetegn. Medlemmerne har aldrig langt til deres skovbrugsrådgiver. Skovdyrkerne har arbejdet intenst med at høste den samlede organi-

sations stordriftsfordele, ikke mindst når det gælder afsætningen af skovens produkter.

I det åbne land er Skovdyrkerne blevet en meget væsentlig spiller i forvaltningen og udbygningen af den enkelte ejendoms naturindhold. Det handler om jagtlige tiltag, skovrejsning, plantning af hegn og remiser, etablering af vådområder mv. – kort sagt pleje af ejendomsværdien.

Skovdyrkerne betragter sig selv som en driftsorganisation, og på trods af en betydelig meldestyrke baseret på et solidt medlemsgrundlag agerer man kun i særlige tilfælde branchepolitisk. Samarbejdet med landbruget, som i 2014 blandt andet blev slået fast med Skovdyrkernes medlemskab af DLBR er blevet cementeret, og især lokalt er der udviklet en række produkter og tilbud, som udbydes i fællesskab til jordbrugere.

Midt

Hans Bjerregaard, Lindegården

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

Ejendommen ligger i Gammelstrup ved Brædstrup og er på 25 hektar, hvoraf 12,5 hektar er skov. Heraf 4 hektar klippegrønt, 2 hektar juletræer og 1 hektar energiproduktion (contorta). Resten er blandet skov. Skoven har været i familiens eje i flere generationer, og vi har været medlem af Skovdyrkerne siden min bedstefars tid.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for dig?

Jeg bruger Skovdyrkerne til alle typer opgaver i skoven, og jeg oplever, at opgaverne løses godt, og at prisniveauet er rigtigt. Jeg afsætter mit grønt gennem Skovdyrkerne, der kan tilbyde tilfredsstillende priser, kontinuitet og betalingsikkerhed.

Hvilke produktioner har du gang i?

Jeg lægger vægt på, at skoven som helhed skal kunne give et overskud. Derfor har jeg en høj andel af klippebevoksninger af mange forskellige aldre og arter, så jeg løbende har indtægter i skoven. Nobilis udgør klart den største del, og derudover har jeg cryptomeria, gul cypres, bløde og Hanekam-cryptomeria, som er et helt særligt nicheprodukt.

Hvad betyder skoven for dig?

Skoven er et sted, jeg kan nyde, og hvor jeg kan følge med i årtidens forandringer, samt opleve udviklingen fra år til år. Familiegenerationer før mig har sat deres præg på skoven, og det er dejligt for mig at få glæde af deres arbejde, og samtidig er det mit mål at aflevere en god skov til mine efterfølgere.

Et tilbageblik på mit samarbejde med Skovdyrkerne

Naturstyrelsen er den myndighed, der `hersker` over dansk skovbrug. De laver skovloven, de kontrollerer dens overholdelse, og de håndterer eventuel statsstøtte til det private skovbrug. Sekretariatet i København er løbende i dialog med `Styrelsen` om de generelle og overordnede forhold. Men det egentlige og tætte samarbejde finder sted lokalt, hvor der er tradition for gode relationer til gensidig fordel. I denne artikel beskriver tidligere statsskovrider Steffen Jørgensen, Randbøl, hvordan han har oplevet dette samarbejde.

Af tidligere statsskovrider Steffen Jørgensen, Randbøl

Min største samarbejdsflade med Skovdyrkerne gennem årene har uden tvivl været i forbindelse med skovlovsforvaltningen i de ikke-statsejede skove. I mit pastorat under det daværende Randbøl Statsskovdistrikt var der cirka 30.000 hektar privat og kommunalt ejet skov og cirka 2.600 skovejere. Her havde jeg fornøjelsen af at være skovrider i 28 år og i medfør af dette et frugtbart samarbejde med både Skovdyrkernes og Hedeselskabets folk.

Hugstilladelser og skovtilsyn

I starten arbejdede vi efter skovloven fra 1935. I denne var der blandt andet en bestemmelse om, at en ny skovejere ikke uden tilladelse måtte foretage skovhugst udover til ejendommens eget forbrug i de første 10 år efter overtagelsen. Der var derfor en række nye ejere, der havde et behov for en `hugstattest`. Dengang kendte vi for det meste de nye ejere, fordi alle skøder med skov skulle passere os inden tinglysning med henblik på at blive påtegnet om fredskovspligt.

Et andet samarbejdsforhold drejede sig om det såkaldte 10-årige skovtilsyn, som vist ikke var lovfæstet, men fulgte en administrativ bestemmelse om, at al fredskov

så vidt muligt skulle besigtiges mindst en gang hvert 10. år. I praksis aftalte vi med personalet i den aktuelle Skovdyrkerforening at reservere nogle dage hver måned til besigtigelse af de skovejendomme, der lå i samme område. Normalt tilrettelagde Skovdyrkerforeningen dagens program med mødested og forløb, og vi tog de nødvendige papirer med sammen med madpakken.

Selve skovtilsynet foregik til fods rundt i hele skoven, hvor vi undervejs tog stilling til og drøftede, hvad vi så. Efter synet blev resultatet noteret, og alle tilstedeværende skrev under.

Den `bærbare` bestod dengang af en af Landbrugsministeriet autoriseret protokol i folieformat med nummererede sider. Alle parter modtog 2-3 dage efter synet en udskrift af protokollen. Hele skovtilsynet foregik således enkelt og effektivt.

For skovejeren havde skovtilsynet den fordel, at han frit kunne drøfte forhold i sin skov med mindst to fagkyndige, og at han på stedet kunne få svar på sine spørgsmål eller en afgørelse på sine ønsker til skovdriften med mere.

Udover at føre tilsyn med det private skovbrug, har statens skovbrug altid tjent som eksempel for den private skovejere. De senere års skift i skovpolitikken har dog ændret dette forhold. Professorerne Bo Larsen og Palle Madsen optræder her på en ekskursion til Buderupholm, Naturstyrelsen Himmerland. Foto: Per Hilbert

Hensynet til økonomien

Med Skovdyrkerforeningens repræsentanter oplevede jeg et meget positivt samarbejde, hvor vi på bedste vis supplerede hinandens rådgivning af skovejeren. Det var dengang legitimt at tale om skovdyrkning, uden at det nødvendigvis skulle gå op i naturromantik. Vi vidste alle, at en fornuftig skovdrift både kunne producere træ af høj kvalitet og samtidig give attraktive naturoplevelser for skovejeren og de skovbesøgende. Vi mødte af og til en lille træghed hos skovejeren overfor løsningen af enkelte opgaver. De fleste blev dog normalt klaret i en åben dialog mellem de tilstedeværende.

En rettidig tynding af bevoksningerne er som regel en nødvendig og en god investering. Dette var kendt viden for alle i skoven. Men så længe økonomien i operationen ikke hang sammen, blev der normalt ikke presset på fra skovtilsynets side. Først da Statsskovbruget og Dansk Skovforening i 1972 fik etableret en betydelig afsætning af cellulosetræ af nåletræ til Sverige og Norge kom der gang i tyndingen, som pludselig kunne gennemføres med et positivt netto.

Det var ikke ofte, at vi på skovtilsynet stødte på grove overtrædelser af skovloven. Skovlovsmyndigheden havde hjemmel til at udstede påbud, men det var et

instrument, som sjældent blev taget i anvendelse. I de fleste tilfælde blev der indgået en aftale om problemets løsning indenfor en tidsramme. Skovloven fra 1935 omtalte et begreb, der hed "god skovdrift", men loven indeholdt i virkeligheden ingen konkrete bestemmelser om, hvad dette begreb betød. Da den nye skovlov af 1989 kom på beddingen, var der enighed om, at denne gang skulle skovdriften omfattes af nogle rummelige rammebetingelser. Til gengæld blev det fundet rimeligt at fjerne det hidtidige krav om, at nye skovejere i de første 10 år efter overtagelsen ikke måtte hugge til industrielt brug uden tilladelse. 1989-skovloven betød derfor en betydelig reduktion i antallet af skovtilsyn. Når hertil lægges, at det senere fra centralt hold blev fundet nærmest overflødigt at tage pulsen på skovtilstanden ude i de private skove, og at skovlovene efterhånden blev fornyet i et galoperende tempo (hvor de efter min opfattelse blev stadig mere slatne), kan det ikke undre, at et skovtilsyn i dag er en sjælden foreteelse.

Indflydelse på Skovdyrkernes struktur

Men samarbejdet havde flere aspekter. Midt i 1970'erne modtog jeg en henvendelse fra Evald Nygaard, formand for Skovdyrkerne – dengang 'De Samvirkende Danske Småskovsforeninger' – om et møde sammen med skovrider Finn Friis-Hansen, Skovdyrkerforeningen for Skanderborg Amt. Henvendelsen var foranlediget af, at jeg var nybagt formand for Danske Forstkandidaters Forening. Emnet for mødet var strukturen i de enkelte skovdyrkerforeninger.

Problemet var, at skovrideren dengang var ansat af foreningen, mens det øvrige personale var ansat af skovrideren privat. Når skovrideren stoppede på grund af alder eller andre grunde, stod skovfogeder og andet personale i den kolde sne uden noget ophæng i foreningen. Dette var ikke hensigtsmæssigt, hverken for foreningen eller personalet. Hertil kom, at eventuelle entreprenørløsninger af praktiske opgaver i skoven også var skovriderens private forretning. Han kunne i den egenskab hæve gevinster, men måtte også, hvis det gik mindre godt, bære tab. Dette var en ustabil konstruktion.

På mødet stod det hurtigt klart for os tre, at det måtte være foreningen, der stod for alle ansættelser og alle

aktiviteter, herunder entreprenørvirksomhed. Det ville reducere nogle frihedsgrader for skovriderne, men gav bedre forhold for de øvrige ansatte og gav samtidig medlemmerne indsigt i entreprenør- og handelsvirksomhedens økonomi. Og sådan blev det.

Da erhvervssiden af skovbruget var central

Mit samarbejde med Skovdyrkerne har i min optik været både effektivt, behageligt og frugtbart. Det tror jeg især skyldes to forhold. Det ene er, at vi havde en dialog mellem praktikere med stort set den samme faglige platform. Det andet forhold er, at vi dengang arbejdede efter skovlove, der som noget helt centralt tilgodeså skovbrugserhvervet og skovproduktionen – samtidig med, at der var indbygget hensyn til naturoplevelser, variation og en attraktiv skovarkitektur.

I anledning af 75-årsjubilæet vil jeg gerne takke Skovdyrkerne for et godt samarbejde gennem årene med et stort TILLYKKE!

Set fra Skovdyrkerens side...

Statens skovridere har i alle årene været hjælpsomme og positive overfor vores aktivitet. To eksempler blandt mange: Da Midtjysk Skovdyrkerforening blev dannet i 1954 med Edward Hvidt som skovrider, var initiativtagerne blandt andet den lokale statskovrider Axel Hviid. For at sikre økonomien i den nystartede forening fik skovrider Hvidt en bitjans med statens fredskovskonstatering i Viborg Amt. Statskovrideren blev i øvrigt senere æresmedlem af foreningen.

Også da man i 1987 dannede Skovdyrkerforeningen i Vestjylland, var statens skovridere positive og aktive. Argumentet var, at det var vigtigt at sikre skovene den bedst mulige pasning og skovejere en alternativ valgmulighed. Statskovrider Jens Handberg var således ordstyrer ved den stiftende generalforsamling.

Der er flere værdier
i din skov, end du tror!

følg os på
facebook

SKOVDRYRKERNE

www.facebook.com/Skovdyrkerne

Skovbrug – fra forskning til praksis

Den løbende rådgivning ude hos vore medlemmer kommer ikke ud af den blå luft. Den viden, vi formidler til medlemmerne, bygger på mange års skovbrugsforskning. Skovdyrkerne har et løbende og tæt samarbejde med skovbrugsforskningen. Vi sidder blandt andet med i de rådgivende udvalg, hvor forskningsområderne prioriteres. Her taler vi især for den praksisrettede forskning, hvis resultater kan komme ejerne til gode på kort sigt. Herunder redegør Vivian Kvist Johannsen for, hvad man arbejder med for tiden.

Af sektionsleder Vivian Kvist Johannsen, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

De danske skove og plantager anno 2016 er et resultat af en lang historisk udvikling. Jordbunden og klimaet har sat rammerne, men skovenes udvikling og udseende blev stærkt påvirket af de mennesker, der levede i og omkring skovene. De brugte skoven, som den nu engang lå der, uden nogen dybere forståelse for skovens biologiske dynamik.

En sådan forståelse spirede frem i begyndelsen af 1800-tallet, hvor en af pionererne var C.D.F. Reventlow (1748-1827), der efter inspiration fra Tyskland og Frankrig undersøgte sammenhænge mellem vækst af enkelttræer for at se, hvor meget vokserum de havde.

Senere var Chr. Vaupel (1821-1862) afgørende for en forståelse af skovene som økologisk system – blandt andet med historien om bøgens udkonkurrering af egen.

Det skovbrug og meget af den praksis, vi har i dag, bygger på såvel denne meget tidlige forskning, som på resultater og forsøg gennem mere end 160 år. Statens Forstlige Forsøgsvæsen blev grundlagt i 1901, og selvom der er sket mange organisatoriske forandringer siden, er der en ubrudt linje til den nuværende forskning under Københavns Universitet.

Centralt igennem alle årene har været en række langsigtede forsøg, som er enestående rent internationalt, og som er bragt helskindet igennem de skiftende reorganiseringer. De ældste forsøg, der fortsat måles, blev etableret i 1852 i en bevoksning fra 1793, og mange er etableret i perioden 1901-1920 samt i 1960'erne. Der er fortsat mere end 500 forskellige langsigtede feltforsøg tilknyttet forskningen, og et tilsvarende antal er afsluttet siden 1930.

I dag omfatter forskningen dels skovens biologi, økologi og produktion, dels biodiversitet og naturforvaltning, genetik og udvikling af grønne teknologier, samt afledte funktioner som friluftsliv, økonomi og planlægning.

I det følgende gives nogle udvalgte eksempler på den aktuelle forskning.

Jordbund og vækst

Træernes vækst påvirkes af jordbunden, ligesom jordbunden påvirkes af træartsvalget. Forskningen har arbejdet med lokalitetskortlægning (jordbundsbeskrivelser), som kan benyttes i forbindelse med skovrejsning. I takt med den øgede interesse for skovenes betydning

for drikkevand og kulstofbinding, er jordbundens indhold af kulstof og kvælstof kommet i fokus, og grundige undersøgelser har skabt viden om, hvordan dyrkningen af skov påvirker disse forhold. Skovene får måske fremover en endnu større rolle med at forsinke afstrømning i fremtidens vådere klima.

Økologi og biodiversitet

Vigtig er forskningen i skovenes dynamik og biodiversitet for eksempel i forbindelse med urørthed (Suserup Skov på Midtjylland) og ved restaurering af vandløb (Øle Å på Bornholm). Meget af denne forskning sker i samarbejde med andre fagmiljøer.

Træarter, provenienser og frøkilder

Et centralt emne i skovbruget er valg af træart. Danmark har fra naturens hånd relativt få hjemmehørende træarter, og interessen for at finde gode arter og frøkilder i udlandet har altid været stor. Mange forsøg har haft fokus på, hvilke træarter og provenienser, som giver den bedste vækst, sundhed, vedkvalitet og økonomi på forskellige lokaliteter.

Allerede fra etableringen af skovbrugsuddannelsen var der fokus på potentialet i udenlandske arter, og Forstbotanisk have i Charlottenlund blev etableret i 1838 for at understøtte de studerendes kendskab til eksotiske træarter. I 1936 kom Arboretet i Hørsholm til med cirka 2000 arter og underarter (den største samling af træer og buske i Danmark). Det danner rammen om såvel undervisning som forskning.

Resultaterne af denne forskning er blevet formidlet i såvel forskningspublikationer som i alle vore kendte skovbrugslærebøger. En stor del af den opsamlede viden er brugt i områderne bæredygtig skovdrift og naturnær skovdrift. En række skovudviklingstyper sammenfatter megen viden om træartsvalg og skovenes dynamik.

Desuden er stort set al tilgængelig viden om træarternes krav til voksested samlet på den meget brugervenlige netportal www.plantevalg.dk, hvor brugeren ud fra oplysninger om plantested og plantningsformål kan få konkrete arts- og proveniensanbefalinger.

Statens Forstlige Forsøgsvæsen, som nu ligger under Københavns Universitet, er enestående i international sammenhæng på grund af sine mange langsigtede forsøg. Her et billede fra det ældste forsøg, der fortsat måles. Det blev etableret i 1852 i en bøgebevoksning fra 1793. Foto: Bruno Bilde Jørgensen

Planteafstand og hugst

Et tema for megen forskning har været, hvordan man sikrer en god og robust skov samt de ønskede produkter fra skoven. Afstandsforsøg har vist, hvor mange træer der bør plantes per hektar. Hugstforsøg har givet anvisninger til hyppighed og omfang af hugstindgreb i skovene. Sammenhængen mellem hugst og stormfaldsrisiko er et vigtigt spørgsmål for især nåletræarterne, og den opnåede viden har derfor påvirket retningslinjerne for, hvordan der hugges i de danske skove. En række forsøg har også haft fokus på, hvordan udnyttelse af naturlig foryngelse og naturlig oprensning påvirker produktion og udvikling. En del af disse data er blevet brugt til at udarbejde nyttige produktionsoversigter og vækstmodeller.

Tidligere chef for Statsskovenes Planteavlstation Bjerne Ditlevsen viser rundt i forsøgsarealer ved Tuse Næs på Vestsjælland. Foto: Per Hilbert

Her etablerer Skovdyrkerne i samarbejde med forskere fra Københavns Universitet en klonplantage i ask, hvor der forhåbentlig om 10-15 år kan høstes frø, som giver asketræer, der er modstandsdygtige overfor askens toptørre. Foto: Karsten Raae

Skadevoldere og skovsundhed

Med klimaændringer kommer nye sygdomme og skadevoldere. Forskningen har igennem mange år identificeret sygdomme og givet anvisninger på, hvordan de undgås eller modarbejdes. Det gælder for eksempel for skadevoldere som rodfordærver, snudebiller, typografer, *Phytophthora* og senest *Neonectria*.

Aktuelt er arbejdet med toptørre i ask, hvor de langsigtede forsøg hurtigt afslørede, at der var en afgørende genetisk komponent med i spillet. Et samarbejde med Skovdyrkerne og Naturstyrelsen om at finde og opformere sunde asketræer har været en forudsætning for at finde typer, der er modstandsdygtige overfor sygdommen.

Vores forskning på dette område er førende i Europa, og gennem samarbejdet med praksis er der netop i år etableret to frøhaver med de nye frøkilder af ask.

Der er løbende nye skadevoldere og sygdomssymptomer, som giver anledning til bekymring, og vi følger derfor udviklingen i skovens sundhed, både generelt og ved pludseligt opståede problemer som for eksempel de svækkede egetræer på grundvandsnære jorde, der er observeret siden 2009.

Biomasse og teknik

I mange år har forskningen arbejdet med biomasse fra skovene, blandt andet med hugstteknik og hugsttidspunkt i flisproduktionen, men også med andre anvendelser af biomasse. Der er udviklet kulturmodeller med hjælpetræarter, der sikrer såvel en sikker kulturstart som en mulighed for tidlig høst af flis. Der er endvidere forsket i sammenhængen mellem træernes vækst, kvalitet og styrkeegenskaber. Det har betydning for den praktiske benyttelse af træet til energi, møbler og byggeri.

Man har altid været beskæftiget med udvikling og anvendelse af nye teknikker i skovbruget. I dag arbejdes med blandt andet dataindsamling fra satellitter og fly, som er nye redskaber for både forskning og praktisk skovbrug.

Juletræer og pyntegrønt

Et særligt forskningsområde har været juletræer og pyntegrønt. Danmark er i dag førende indenfor produktion af juletræer og pyntegrønt i Europa, og i 2014 lå den samlede produktion på 11 millioner juletræer og 33.000 tons klippegrønt med en eksportværdi på over en milliard kroner. Forskningen har bidraget til udvikling af en mere miljøvenlig produktion gennem vejledning om gødsning og forebyggelse/bekæmpelse af skadevol-

dere og har desuden understøttet valg af arter og provenienser. Desværre har området været hårdt ramt af de senere års nedskæring af forskningsbevillinger.

Formidling og partnerskaber

Det vil altid være afgørende for forskningen at have en god og åben dialog med skovejere og skovdyrkere. Vores videntjeneste på nettet (www.videntjenesten.ku.dk) er vigtig for formidling af resultater og adgang til rådgivning. Herudover er samarbejdet om forsøgsarealer og partnerskaber centrale for den fortsatte sikring af forskning til gavn for såvel de danske skove som for uddannelsen af fagfolk til forvaltning af skove og plantager.

Vest Nørbæk Plantage ApS, Varde

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

Plantagen er opdelt i mindre skovstykker omkring Karlsgårde Sø ved Varde. Skovarealet er i alt på 200 hektar, hvoraf 174 hektar er bevokset. 95 hektar er nåletræ, 75 hektar løvtræ og 3,6 hektar er pyntegrønt.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for jer?

Vi er kommet med som medlemmer for kun 3 år siden og har været vant til et skovfogedskift hvert andet år. Det har været en fornøjelse at arbejde med Skovdyrkerne, og for første gang føler vi, at vi har fået en ordentlig rådgivning.

Hvilke produktioner har I gang i?

Vi har i efteråret 2015 fået udarbejdet en grøn driftsplan. Det er et fanta-

stisk redskab. Den har givet os et helt nyt og samlet billede af hele plantagen, hvilket giver os rigtig gode muligheder for at få en faglig dialog med skovfogeden, idet vi er opdateret til at stille de rigtige spørgsmål. Når vi mødes i bestyrelsen næste gang, skal vi tage stilling til, hvilke driftsforslag vi skal sætte i værk nu.

Hvad betyder skoven for jer?

Nørbæk Plantage er tæt integreret med det omkringliggende samfund. Vi har i bestyrelsen valgt en strategi, hvor vi arbejder på at gøre skoven mere publikumsvenlig. Herved forsøger vi at tiltrække borgerne, så de kan komme ud og opleve naturen. Ligeledes er selve driften rigtig spændende. Vi er drevet af, at de beslutninger vi tager, rager langt udover vores egen tid. Vi er meget bevidste om plantagens historie og de mænd før os, der har tegnet driften de seneste 100 år.

Andelsformen har aldrig været mere relevant end nu

For kun fire år siden blev vores lokale skovdyrkerforeninger formelt set omdannet til andelsforeninger. Det skete for ikke at være i konflikt med den stadig skærpede konkurrencelov, efter hvilken både medlemmerne og deres foreninger er – eller skal være – konkurrenter. Det kunne vi ikke acceptere. Og det undgik vi med omdannelsen til andelsvirksomheder – uden at det har betydet nogen ændring af vores måde at arbejde på. Vi har i praksis altid fungeret efter andelsprincipperne, hvor skovdyrkerforeningen er til for at varetage medlemmernes interesser bedst muligt. Med mulighed for indsigt i regnskaber og med indflydelse på ledelse og drift. Men er andelsformen ikke gammeldags og utidssvarende? Vi har spurgt direktøren i en tilgrænsende branche.

Af adm. direktør Torben Nielsen, København Fur/Dansk Pelsdyravlerforening

Andelsbevægelsen står foran store udfordringer. Men andelsformen er på mange måder stadig en hensigtsmæssig organisationsform i de brancher, hvor lokale leverandører producerer råstoffer til en forarbejdende industri. Producenterne kan stå sammen, de bliver kolleger i stedet for konkurrenter, viden kan deles, og den samlede organisation kan produktudvikle og markedsføre på en måde, som den enkelte producent aldrig havde kunnet.

Der sker betydelige koncentrationer overalt i erhvervslevet, og for at matche kunderne er andelsselskaberne tvunget til at slutte sig sammen i større, effektive enheder for at fastholde konkurrencekraften i forhold til opkøberne. Et lille mejeri er sårbart overfor en stor kunde, fordi en stor kunde kan springe den lille leverandør over. En stor kunde kan derimod ikke springe en stor leverandør over. Det er derfor nødvendigt, at andelsselskaberne vokser i samme takt, som kunderne vokser.

Problemet med at gå fra at være et mindre andelsselskab til at være stort er, at der er en tendens til at afstanden fra den enkelte andelshaver til andelsselskabet vokser.

Et andet problem, som andelsbevægelsen står overfor, er, at der også sker en koncentration henimod større enheder blandt andelshaverne/medlemmerne. Men mens nogle vokser hurtigt, er der andre, som slet ikke vokser, og det lægger pres på andelstankens grundelement – en mand, en stemme.

Det lægger også pres på lighedsprincippet, fordi store leverandører ofte vil være i en gunstig forhandlingssituation, hvor de opnår fordele fra andelsselskabet, der er større end den omkostningseffekt, de tilbyder.

Konklusionen er, at globaliseringen og den internationale konkurrence samt en lang række nationale reguleringer, blandt andet på miljøområdet, betyder, at dansk landbrug og følgeindustrierne befinder sig i en strukturalisering, der peger mod større enheder, og som derfor fordrer, at andelsselskaberne bliver mere internationaliserede. Med de ovennævnte problemer som bagsiden – dels afstanden til andelshaverne, dels at lighedsprincippet kommer under pres.

Mink og skovbrug har umiddelbart ikke så meget med hinanden at gøre. Men overordnet set er der egentlig store ligheder. Begge produktioner ligger i landzone og leverer en råvare til en forarbejdende industri. Begge produktioner foregår hos mange ligestillede producenter, der har store fordele af et samarbejde med indbyrdes åbenhed, fremfor et liv som ensomme konkurrenter. Det er grunden til, at begge brancher har organiseret sig i en andelsform. Foto: København Fur

Hvorfor andelsselskab?

Andelsselskaberne, som vi kender dem, opfattes måske af nogen som en selskabsform fra en svunden tid. Det er jeg helt uenig i. Jeg betragter andelsbevægelsen som en moderne netværksorganisation, hvor fællesskabet varetager en række opgaver, som den enkelte virksomhed ikke har kræfter og ressourcer til at varetage selv. Fællesskabet giver dermed virksomheden adgang til de nødvendige stordriftsfordele uden at sætte selvejjet over styr.

I København Fur har vi valgt ikke at have leveringspligt, og hele andelskapitalen er fordelt på avlerkonti. Samtidig er andelsforeningen og Dansk Pelsdyravlerforening slået sammen. På den måde er København Fur både andelshavernes kommercielle selskab og deres interesseorganisation, hvorved der altså ingen modsætninger er mellem det organisatoriske og det kommer-

cielle. Målet for vores virke er at sikre de bedst mulige rammevilkår og økonomiske vilkår for danske pelsdyravlere. Derfor er vi involveret i alle vigtige faktorer, som omfatter forskning, avl, rådgivning, videnformidling, erhvervs politik, salg og så videre.

Da medlemskab ikke er betinget af leveringspligt, og en væsentlig del af foreningsudgifterne finansieres af auktionshusets indtjening, er vi tvunget til at være en attraktiv kommerciel partner for vores avlere. Er vi ikke i stand til at være det, sælger avlerne deres skind via andre auktionshuse. Derfor behandler vi ikke andelshaverne som ejere, men som værdifulde kunder, som vi skal servicere på bedst mulig vis. Vi er tvunget til at være konkurrencedygtige på alle områder. 95 % af den danske pelsdyrproduktion sælges gennem København Fur. Tilgangen af udenlandske skind er stærkt stigende,

hvilket vi tager som et udtryk for, at vores internationale konkurrenceevne er god.

Salgsvilkårene for danske og udenlandske avlere er ens, men de danske har den fordel, at en betydelig del af foreningsaktiviteterne finansieres af auktionen, og dertil kommer, at de modtager en overskudsandel, som på baggrund af den internationale skindindsamling er så høj, at den svarer til den betalte salgsafgift.

I medlemmernes interesse

Personligt mener jeg, at den indretning af andelsselskabet, som København Fur har valgt, fungerer rigtig godt, og jeg tror ikke, at der findes mange danske avlere, som mener, at København Fur ikke er til for dem. Mange mennesker spørger, om ikke det er fristende at flytte virksomheden til udlandet. Svaret er, at det overhovedet ikke er inde i vores overvejelser. Vi er et dansk andelsselskab, drevet og ejet af danske pelsdyravlere.

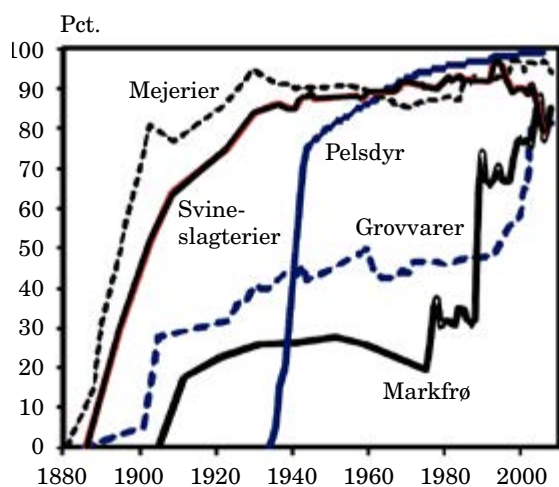
Konsekvensen af den beslutning har været betydelige investeringer i automatisering af skindsorteringen i den fælles virksomhed – og vigtigere: udvikling af avancerede produktions- og avlssystemer til brug ude på

pelsdyrfarmene, der gør det muligt at producere ekstraordinær kvalitet, hvilket medfører en merpris i forhold til skind fra udlandet. Sådanne investeringer sker i erkendelse af, at danske andelsselskaber er tvunget til at være topeffektive.

Hverken København Fur eller de danske pelsdyravlere kan leve af at producere en standardvare, dertil er omkostningsniveauet i Danmark alt for højt. Vi har brugt al vores viden og økonomiske ressourcer på at sikre, at avlerne kan producere de bedste minkskind, samtidig med at produktionen er fleksibel. På den måde sikrer vi, at danske pelsdyravlere har den mest markedskonforme produktion i verden.

En forudsætning: transparens!

Andelsbevægelsens egentlige sande styrke er transparens, hvilket er en forudsætning for et effektivt marked samt en forudsætning for videndeling. Derfor er vi hysterisk store tilhængere af transparens i København Fur. Videndeling i alle led i processen og et effektivt marked er en nødvendig forudsætning for, at den enkelte avler kan producere skind, der imødekommer den evigt skiftende efterspørgsel på det globale pelsmarked.

Markedsandele for andelsvirksomheder i Danmark. Kilder: Danmarks Statistik, flere årgange e; Danske Andelsselskaber, Andelsbladet, flere årgange a+b; DLG, 1973; Danske Mejeriers Fællesorganisation, 1982; diverse årsregnskaber, branche- og virksomhedsindberetninger samt egne beregninger. Figur 13 hentet fra Henning Otte Hansen: Familielandbrugets nutid og fremtid inden for dansk landbrug.

Aktuelt

Fællesskabets styrke har helt aktuelt vist sig i pelsbranchens håndtering af virus sygdommen plasmocytose. En sygdom, som har givet anledning til aflivning af foreløbig 640.000 avlsmink i Vest- og Nordjylland. Her har branchen straks kunnet nedsætte en stor arbejdsgruppe af specialister og forskere med henblik på den bedste reaktion på sygdommen.

I vor egen branche så vi fornylig – på et mindre plan – et lignende initiativ, da juletræerne blev ramt af *Neonectria*. I begge tilfælde er der tale om situationer, hvor den enkelte producent står magtesløs. (red.)

Hvorfor har vi stadig skov i Danmark?

Historikeren Thorkild Kjærgaard kommer i denne artikel med et overraskende bud på, hvorfor man fik stoppet nedgangen af det danske skovareal omkring år 1800, hvor man som bekendt var nede på 3-4 % skovdække. Den almindelige forklaring på, hvorfor ikke også det sidste skov forsvandt, bliver normalt tilskrevet kloge folk omkring kongen som Reventlow og Gram samt importerede tyske skovridere som von Langen og Brüel. Men Thorkild Kjærgaard har en helt anden, og meget mere prosaisk forklaring.

Af lektor (em), fhv. museumsdirektør, dr.phil. Thorkild Kjærgaard

Det traditionelle svar på spørgsmålet om hvorfor vi stadig har skov i Danmark er, at vi i 1805 (hvor det danske skovareal nåede sit historiske minimum) fik en ny skovlov, den såkaldte fredskovsforordning, udarbejdet af statsmanden Christian Ditlev Frederik Reventlow (1748-1827). Det var dengang en af Europas strengeste skovlove. De tilbageblevne skove blev "indfredet" (udlagt som fredskov), og grundlaget var herved skabt, for at skovarealet i de kommende årtier atter kunne vokse, så vi i dag kan glæde os over et ganske stort og lykkeligvis stadigt voksende skovareal. Der er mindst tre, måske fire gange så meget skov i Danmark i dag, som der var i 1805.

Denne forklaring er tiltalende, ja ligefrem opbyggelig, da den beretter om lovgivningens magt i et velordnet og disciplineret samfund. Hvad lovgiveren byder, bliver til virkelighed. Desuden indgår fredskovsforordningen af 27. september 1805 i lovprisningen af det berømte team, som under ledelse af C.D. Reventlow, H.E. Schimmelmann og A.P. Bernstorff styrede vort land i årene efter 1784.

Desværre holder forklaringen ikke. Tværtimod er den et slående eksempel på det, man har kaldt "den legalistiske fejlslutning," det vil sige troen på, at gode og fornuftige love ufejlbarligt skaber en ny virkelighed i et velordnet

land. Det gør de undertiden, men langt fra altid. For hvis det var tilfældet, hvorfor skulle vi så vente helt til 1805, før det gik fremad med skovene? Hvorfor havde de mange udmærkede skovlove fra 16- og 1700-tallet, som sigtede på stort set det samme, ingen virkning? Hvorfor formåede de ikke at bremse skovarealets fortsatte tilbagegang og højskovens degradering til underskov? Var det fordi 16- og 1700-tallets Danmark ikke var velstyret? Ja, ville visse ældre historikere måske sige, men næppe nogen moderne historiker. Der mangler altså noget.

Det, der mangler, er at se skoven i et bredere perspektiv, hvor de grundlæggende ændringer i produktionsforholdene, som indtraf i 1700-tallet, medtænkes. Ændringer, som i løbet af nogle årtier skabte nye betingelser for skoven og muliggjorde, at den ikke bare kunne stabiliseres, men også vokse, således som vi har set det siden 1805.

Energi- og råstofkrise

I 16- og 1700-tallet tegnede der sig en faretruende udviklingslinje for skoven. Den blev som det førindustrielle samfunds vigtigste leverandør af råstoffer og energi presset fra alle sider. Forbruget af træ til elementære livsforbrønde som brændsel og husbyggeri steg årti for

år, blandt andet som følge af en langsom, men konstant stigning i befolkningstallet; hertil kom et stigende offentligt forbrug, især til militære formål, hvilket kostede massevis af træ. Det samme gjaldt nødvendige, men energikrævende aktiviteter som saltsydning, tjærekogning og jernudvinding. Et eksempel var Læsø, hvor århundreders saltsydning endte med, at der i 1680'erne stort set ikke var flere træer tilbage. På øen, der tidligere var kendt for sine mægtige fyrreskove, hærgede nu sandflugten.

En udvej var at hente træ uden for landets grænser. Det gjorde Admiralitetet til flådens skibe, og der var en betydelig brændselsimport. Men i det lange løb var det et nulsumsspil, fordi træet skulle betales. Blev det betalt med fødevarer, var det landbrugsproduktionen, der skulle holde for, og det skete i det før-moderne landbrug typisk ved rydning af skov, ofte med økologiske problemer til følge. Et skræmmende eksempel var egnen omkring Tisvilde i Nordsjælland. Her, hvor der havde ligget velplejede bondelandsbyer, var der i begyndelsen af 1700-tallet et rygende sandflugtsområde.

Forbrugsreduktion og produktionsforøgelse

Den enkleste måde at afbøde mangel på energi og råstoffer er at spare. Omkring år 1500 var den danske bygningsmasse, bortset fra kirker og herregårde, opført af træ. Tre hundrede år senere var langt de fleste huse af sten eller lerklinet bindingsværk. Også indendørs skete der store forandringer. Omkring år 1500 var det endnu almindeligt med et ildsted midt i huset under en åbning i taget. I løbet af 16- og 1700-tallet forsvandt dette hyggelige, men energiødsle opvarmnings- og madlavningssystem. Først kom skorstene, senere kakkell- og jernovne. Omkring år 1500 var jernovne stort set ukendte i Danmark. I 1750, et kvart årtusind senere, fandtes de overalt i byerne og på mere end halvdelen af landets bøndergårde.

Danmark var oprindeligt næsten dækket af skov. Skoven var af afgørende vigtighed for det daværende landbosamfund. Men efterhånden som vi blev flere danskere, blev udnyttelsen af skovene til en overudnyttelse. Man mener, at for 200 år siden var kun skovdække på omkring 3 % af landet. Thorikild Kjærgård påviser, at det var importen af fossil energi i form af kul, der reddede resterne af de danske skove. Her et af de træer, der fik lov at stå. Sikkert fordi det var for stort og stod langt fra den nærmeste landsby: Kongeegen i skovene ved Jægerspris, hvis alder er anslået til mindst 1500, måske 2000 år (alderen er svær at bestemme, da det inderste af stammen er rådnet væk). Omkredsen har været omkring 14 meter, og den har været et kæmpestort træ allerede på Gorm den Gamles tid. Foto: Dorte Krogh

Disse ændringer havde mærkbare virkninger på Danmarks energiregnskab. Ser man alene på energiforbruget til opvarmning og madlavning, kan det skønnes, at det omkring år 1500 androg, hvad der svarer til 5 millioner kubikmeter bøgetræ. Tre hundrede år senere var det reduceret med 20-25 %. Da befolkningstallet i samme periode var blevet fordoblet, svarer det til en gennemsnitlig energibesparelse for hver enkelt dansker på omkring 50 %. En anden måde at spare træ på var at ændre brændselstype. Fra 1600-tallet så flere og flere sig nødsaget til at bruge tørv, et beskidt og tarveligt brændsel, i stedet for klart og rent brændende bøgebrænde, først i Vestjylland, senere i resten af landet.

Også indenfor landbrugsproduktionen blev der taget skridt til at formindske træforbruget. Ser man bort fra Vestjylland, så bestod markhegningen i Danmark i hovedsagen af afhuggede, flettede grene, såkaldte ris-gærder. Nemme at rigge til, nemme at slippe af med, om ikke andet rådnede de op. Men et fantastisk spild af træ. Ved slutningen af 1600-tallet løb det samlede forbrug af grene til risgærder op i 3-4 millioner "bondelæs" om året.

Her har vi grunden til, at danske godsejere og bønder i 1700-tallet over en bred kam begyndte at erstatte risgærder med stengærder. Tusinder og atter tusinder af kilometer permanente stengærder blev det til. Stenene lå rundt om på markerne, hvor de havde ligget siden isen trak sig tilbage. Nu blev de fjernet og landet fik ikke bare et mere træøkonomisk hegningssystem, det fik tillige et renere, et mere regulært og sågar større landbrugsareal, for en gangs skyld uden at det kostede skov. En væsentlig aflastning for skoven var et faldende græsningstryk fra slutningen af 1700-tallet i takt med indførelse af kløver. Landbruget fik markant bedre græsmarker end tidligere og var derfor mindre afhængigt af skovgræsning.

Sideløbende med besparelsesforanstaltninger blev der gjort forsøg på at stabilisere og om muligt forøge produktionen af træ. Det rationelle skovbrug kan i Danmark føres tilbage til sidste halvdel af 1600-tallet, hvor man begyndte at udstede love, som med anvendelse af de til enhver tid nyeste og mest moderne forstvidenskabelige principper søgte at regulere og forbedre skovbruget. Gode og fortræffelige bestemmelser, men med beskeden virkning. Problemet var nemlig det helt fun-

damentale, at det – uanset hvor meget man anstrengte sig – ikke var muligt at få enderne til at mødes indenfor det eksisterende produktionssystem, som udelukkende var baseret på fornyelige energiressourcer.

Energi fra stenkul

Hjælpen kom fra menneskehedens store fælles kapital, den energi som i form af fossilt brændsel er efterladt os fra fortidens skove. Det var Danmarks held, at man netop i 1700-tallet for alvor kunne tage fat på kulreserverne, blandt andet takket være nykonstruerede pumpe-systemer som holdt gruberne tørre, samtidig med at man med nyudviklet højovnsteknologi – et af alle tiders største teknologiske gennembrud – fandt udveje for at benytte stenkul til jernudsmeltning. Med kul og jern i praktisk taget ubegrænsede mængder blev der i 1700-tallet slået hul på det indtil da klaustrofobisk lukkede energi- og råstofs-system, baseret på fornyelige ressourcer, og her igen først og fremmest træ. Vejen var banet for et energi- og råstofforsyningssystem uafhængigt af den levende biosfære. Vejen var banet for det energi- og råstofforsyningssystem, som vi stadig har.

Jern blev billigere årti for årti. Ved år 1700 var en vogn med jernringe om hjulene og jernforstærkninger på udsatte steder en sjældenhed. Omkring år 1800 var det hvermandseje. I de samme år trængte jernharver, jernplove og jernbeslåede håndredskaber frem, hvad der på én og samme tid lettede landbrugsarbejdet og øgede dets kvalitet, samtidig med at der blev sparet træ. Maskinværksteder og jernstøberier skød op som paddehatte i hver eneste provinsby, hvorfra de forsynede de omliggende landdistrikter. Snart kom der jernbaner og ved udgangen af 1800-tallet havde stål for længst fortrængt træ ved bygning af store skibe.

Med stenkul og jern løftedes en energi- og råstofparaply over Danmark, som udfriede landet af den livsfarlige klemme, det havde siddet i, og skånedes de skove, som ingen nok så fortræffelig skovlovgivning havde formået for alvor at hjælpe. Vejen til den verden, vi kender i dag, var åbnet, og man kunne lægge det gamle samfund bag sig.

Allerede i 1795 – ti år før skovforordningen af 1805 – var energiforbruget så stort, at det umuligt kunne være

Skovenes redning. En 200-årig epoke med kul som det vigtigste brændsel. Her fra DONG's Avedøreværk i København. Men den epoke er også ved at være slut. Nu svinger energisektoren tilbage mod biomassen. Men denne gang uden at ødelægge skovene. Foto: DONG Energy A/S

Skovforordningen af 1805

Uden den fundamentale ændring af produktionsforholdene, der fandt sted i 1700-tallet, ville fredskovsforordningen af 29. september 1805 ikke have været det papir værd, den var skrevet på. I det nye industrielle samfund, som var under dannelse, var kravene til skoven mere begrænsede. Hvor den før havde været hovedleverandør af energi og råstoffer, skulle den fremover blot levere gavntræ og brændsel. Derudover skulle skoven varetage vigtige, mere løst definerede samfundsopgaver som sikring og beskyttelse af grundvand, værne mod sandflugt og jorderosion, yde beskyttelse for dyr og planter samt tilfredsstille æstetisk-rekreative ønsker og formål. Som ramme for varetagelse af disse opgaver har fredskovsforordningen af 1805 gjort fortræffelig fyldest. Den har som sin efterføl-

blevet dækket ved udnyttelse af indenlandske ressourcer, om så man havde sat alt på ét bræt og fældet det sidste træ, som man gjorde det på Island og på Færøerne.

Nu gik det i stedet lige omvendt. De danske skove blev ikke ruineret, tværtimod blev de takket være fossil substitutionsenergi aflastet, og vejen åbnedes for fredskovsforordningen af 1805, der i modsætning til sine forgængere i det store og hele blev overholdt. Takket være stenkul og jern har man siden begyndelsen af 1800-tallet kunnet se det hidtil utænkelige: Samtidig med at energi- og råstofforbruget steg stejlt, voksede de danske skove fra 4-5 % af landets areal til de nuværende 12-15 %. Guldalderlandskabet, det svale 1800-tals landskab med brede bøge, som romantikkens malere og kunstnere hyldede, og som vi alle opfatter som indbegrebet af Danmark, hvilede på kul og jern.

ger, loven om skove af 11. maj 1935, værnet skoven mod markedskræfternes uhæmmede hærgen, og den har forhindret eller i hvert fald kraftigt begrænset skovslagtinger, ligesom den har sikret os store arealer med høj skov af høj kvalitet til gavn og glæde for blandt meget andet den danske møbelindustri.

Fremtiden

Mange drømmer om et fossilfrit Danmark. Vi skal så hurtigt som muligt, senest år 2050 have et fossilfrit Danmark, lyder det. For forfatteren af disse linjer at se er det en umulig drøm. Det er af mange grunde både ønskeligt og nødvendigt at skære kraftigt ned i brugen af fossilt brændsel (stenkul og olie). Men helt uden eksisterende energi- og råstoffressourcer går det ikke, og da slet ikke hvis vi fortsat skal have skov i Danmark.

Der er et yndigt land – under stor forandring

Kører man gennem det danske landskab, ligner det nogenlunde sig selv. Men under overfladen er meget store ændringer i gang i disse år. Vel de største ændringer siden `udskiftningen` i slutningen af 1700-årene, hvor gårdene flyttede fra landsbyerne og ud i det åbne land. Driftsenhederne i landbruget bliver større og større, og antallet af beskæftigede bliver derfor, og på grund af mekaniseringen, færre og færre. Vi har bedt seniorrådgiver Hanne Tanvig, som har arbejdet med landdistriktsudvikling i mange år, om at forklare de igangværende processer og fundere over, hvad vi kan vente os af fremtiden i landdistrikterne.

Af seniorrådgiver Hanne Tanvig, Københavns Universitet. Tidl. leder af Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter

`Udkantsdanmark`, flugten fra land til by, tomme landbrugsbygninger, faldefærdige rønner, blændede butiksruder, livløse landsbyer, sociale nomader, industri-landbrug på fremmede hænder, konkurser, svigtende dyrevelfærd og så videre – det er blevet overskrifterne i den daglige fortælling om landdistrikterne i Danmark. En fortælling, som medierne og enkelte `eksperter` har brugt mange sider på og vist dystre billeder af de sidste par år: livet på landet er slut, for folk vil bo i byerne – lær det så!

Folk på landet kan ikke altid genkende mediernes billeder og har stadig øje for mange positive forhold. Men for mange er det ganske vist, at livet ikke er, hvad det

engang var: udviklingen gør ikke godt for livet på landet! Spørgsmålet er, hvad der egentligt er sket og sker.

Meget af fortællingen synes at handle om tabet af det liv på landet, som sangbøgerne fortæller om. Måske har det ikke fungeret sådan i de sidste mange år, måske er der også andet at få øje for og fortælle om? Af en eller anden grund har der ikke været synderlig opmærksomhed overfor de positive forandringer, som også er foregået i landdistrikterne de sidste mange år, og som ret beset har gjort fortsat udvikling mulig.

Landdistrikterne i tidligere epoker

Groft sagt kan man skelne mellem to epoker med vidt forskellige rammer for livet på landet i nyere tid:

1. Tiden siden cirka 1850 frem til 2. verdenskrig, med blandt andet andelsbevægelsen og det store foreningsliv.
2. Tiden efter 2. verdenskrig og især siden cirka 1960 frem til starten af 1990'erne (den senindustrielle periode).

Jeg bor i periferien
af nogens verden,
og de bor i periferien af min«

Niels Hausgaard
sanger/sangskriver

Hvorslevområdet ved Bjerringbro. I et område som dette er kun omkring 15 % af ejendommene fuldtidslandbrug – resten er deltidslandbrug, eller bebos af pensionerede landmænd eller byfolk. Foto: Jørgen Primdahl

Det er den første periode, som sangbøgerne skriver om. Landbruget var omdrejningspunktet for livet på landet, og byen var markedet. I landsbyerne blev der forarbejdet, og der fandtes diverse sideerhverv, services og funktioner, som kunne støtte op om landbrugssamfundet. Foreningslivet spillede en markant rolle for sammenhængskraften. Det hele liv kunne gennemleves her, og radius var ikke stor.

I takt med industrialiseringens fremmarch blev landdistrikterne dog til noget andet. Landbruget selv og dets egne følgeerhverv fulgte stordriftens lov. Forarbejdningsgraden blev øget, men udskilt fra den primære produktion og sammen med services også fysisk løsrevet. Langt den største del af forædling og afsætning er i stedet at finde i de større byer eller tæt på hovedfærdselsårenerne – hvis ikke i udlandet. Landbruget er med stigende takt blevet afkoblet fra landdistrikterne og integreret i en international fødevarersektor lige siden.

Dermed forsvandt rigtig mange lokale landbrugsarbejdspladser og det oprindelige livsgrundlag for landbrugs-samfundets befolkning. Hvor mange så troede, at tabet af de mange arbejdspladser ville medføre en betydelig afvandring, skete der (heldigvis) noget andet. Storbyernes traditionelle industrierhverv kom i krise, og for at overleve flyttede produktionen i et vist omfang ud i landet til den `ledige´ og engagerede arbejdskraft. Derfor kunne mange blive boende på landet, og mange blev i stedet pendlere indenfor den radius, som for eksempel bilen gav mulighed for.

I samme periode blev den decentrale velfærdsstat udviklet. Den medvirkede til, at ny udvikling kunne skabes decentralt blandt andet ved at udbygge undervisning og administrativ infrastruktur (for eksempel kommunerne) og ved at tilstræbe at udligne sociale og økonomiske forskelle. Den skaffede desuden beskæftigelse til mange af de kvinder, som søgte ud på arbejdsmarkedet.

Landbrugssamfundet blev i de år tilført et lønmodtagersamfund stort set svarende til det i byerne. Begrebet "lighed" blev styrende for den statslige politik og planlægning, hvor skellet mellem land og by på mange måder også blev ophævet. Karakteristisk er det da netop, at den statistiske definition på et "landdistrikt" kom til at handle om befolkningstæthed og ikke om noget vedrørende landbruget.

Landdistrikterne i ny tid – den efterindustrielle periode

Denne periode starter så småt i 1990'erne, og mange forskellige slags udvikling sætter ind. Globalisering, IT og en tilbagetrækning af den decentrale velfærdsstat i de seneste år vender mange ting på hovedet, også i forhold til landdistrikternes udvikling.

Noget tyder på, at landbrugssektoren i en rum tid fremover vil fortsætte med at have voldsomme udfordringer med udsigt til en yderligere decimering samt ændrede produktionsmetoder og ejerforhold.

Den udsigt er dog også under pres fra en anden voksende bevægelse, fra både forbrugerside og af nye landbrugere, der ønsker at bygge noget andet op i stedet – noget der mere ligner det gammelkendte landbrugssamfund. Vi har hidtil mest hørt om det i regi af "lokale fødevarer", og det

rummer muligvis et betydeligt potentiale for fremtidig udvikling, men skal alligevel ikke berøres yderligere her.

De nye former for landbrug kommer samtidig med en reaktion fra nye kredse i samfundet. Typisk gælder det veluddannede, der efter erfaring fra storbytilværelsen ser landdistrikterne som attraktive for nye livsformer. For dem gælder det gode liv om at bosætte sig tæt på natur, med plads og luft og med socialt miljø. Det særlige for dem er så, at de vil kunne etablere et job eller drive et globalt orienteret erhverv på bostedet, blandt andet for at få bedre sammenhæng i hverdagen.

Kultur, natur og ledige bygninger er bosætningsfaktorer, som også kan bringes i forretningsmæssigt spil, og IT gør det hele muligt. De findes rundt om, men kan få langt større betydning for landdistriktsudviklingen fremover.

Flere nye undersøgelser har netop vist, at det er en reel mulighed – undersøgelser som afmonterer mange af mediernes sejlivede budskaber om afvikling: Mange vil gerne flytte væk fra byerne, hvis der var mulighed for det. Mange steder foregår faktisk allerede en større tilflytning end fraflytning. Mange er nye typer iværksættere, der arbejder med en avanceret service, men de er "usynlige", fordi der ikke er trafik og rygende skorstenene at se.

Udviklingen i antallet af landbrugsbedrifter:

Ved afslutningen af 2. verdenskrig havde vi omkring 200.000 landbrug i Danmark. Siden 1960 er dette tal faldet konstant, så man i dag er nede på godt 45.000 landbrug.

Ifølge en prognose vil antallet i 2030 være nået ned på 20.000 landbrug, heraf cirka 5.000 heltidsbrug og 15.000 deltidsbrug.

Kilde: Seniorrådgiver Henning Otte Hansen, Fødevarerøkonomisk Institut ved Københavns Universitet

Livet på landet er mere end land- og skovbrug. Foto: Hanne Tanvig

Forudsætninger for ny udvikling

Vaneforestillinger om "det rigtige land" eller mediernes billeder om afvikling er utvivlsomt den største barriere for et større gennembrud af nye folk, erhverv og livsformer på landet. Anerkendelse og synliggørelse af de nye deltagere vil blive den første forudsætning.

Nye teorier siger imidlertid også, at lokalsamfundene selv skal skabe udviklingen gennem en aktiv indsats for at tiltrække de nye aktører.

De gode rester fra det gamle landbrugssamfund – den overlevede kultur, foreningslivet og traditioner for socialt nærvær – kan derfor spilles som et stærkt kort på ny, hvis man kan og vil samarbejde med udefrakommende miljøer.

Instrumenterne skal ganske vist afstemmes, men lovende resultater findes allerede visse steder, hvor lokalsamfund har sat sig for at sætte en ny dagsorden for udviklingen. Den handler om i fællesskab at tage fat på ny erhvervsudvikling i et samarbejde med relevante, eksterne parter.

Så ja, det ligner måske en ny slags andelsbevægelse, men med andre deltagere og andre horisonter end dengang. Så tag godt imod dem. De kan blive nøglen til nogle stærkere landdistrikter.

Syd Peter Johannes Buhl, Hvilestedgården

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

Skoven ligger mellem Vejle og Fredericia og består af godt 22 hektar, fordelt på 8 skovparceller, der varierer fra 0,5 til 5 hektar. Skoven er en del af en 235 hektar stor planteavlsejendom i traditionel drift med enkelte nicheprodukter som frøgræs og brødkorn.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for dig?

Jeg bruger primært Skovdyrkerne til rådgivning og sparring i forhold til skovdriften. Jeg får en rådgivning med udgangspunkt i, hvad der er det mest optimale for mig og min ejendom, og det sætter jeg pris på. Dertil kommer salg af råtræ og løsning af større entrepriseopgaver. Jeg betragter også Skovdyrkerne som en vigtig partner, der i et vist omfang varetager mine interesser i forhold til det omkringliggende samfund.

Hvilke produktioner har du gang i?

Mine skove er primært løvskov med bøg og eg som primære hovedtræarter. Det passer naturligt til de lerede lokaliteter. Men jeg vil meget gerne have mere nåletræ med ind som en driftsgren, og vi har en målsætning om, at arealet med nåletræ skal stige fra de nuværende 14 % af skovarealet.

Hvad betyder skoven for dig?

Mine småskove betragter jeg som en driftsgren, der skal levere et supplement til driften af ejendommen. Indtægter fra skoven stammer både fra salg af råtræ og fra udlejning af jagten. I samarbejde med Skovdyrkerne arbejder jeg derfor løbende på at optimere driften af skovene. Skovene er samtidig en naturlig vinterbeskæftigelse for mig og min medhjælper. Desuden giver skovene min familie og mig rekreative oplevelser. Vi er meget glade for vores skove.

Juncker – en uvurderlig indsats for dansk løvtræ

Når træ er produceret i skoven, skal det sælges. Og helst til gode priser. Det sidste var et problem i mange år for vores løvtræ. De fine kævler har altid solgt godt, men hvordan få fornuftige penge ud af den store del af træet, som ikke var kævler? Det kom den innovative skovrider Juncker med et kreativt bud på i 1930'erne, hvor han opbyggede et savværk, der med ny teknologi tilførte de ukurante dele af løvtræet ny værdi. Det har ikke været uden problemer. Men savværket har netop kæmpet sig over sin sidste krise og ser nu frem til at skulle levere gulve til sportshallerne ved OL i Brasilien.

Af seniorkonsulent Per Hilbert, Skovdyrkerne

Omkring 1930 var afsætningsforholdene for de danske bøgeskove på vej ind i en krise. Andelen af træet, som kunne sælges som kævler, lå på cirka 25 %, og de resterende 75 % blev afsat til dårlige priser på et stærkt vigende brændemarked.

På det tidspunkt var den unge godsejersøn fra Sorø Store Ladegård, Flemming Juncker – der senere skulle blive leder af modstandsbevægelsen i Jylland – netop blevet

Flemming Juncker. 26 år gammel, nyuddannet forstkandidat og snart savværksejer. Foto: Junckers

færdig med sin uddannelse som forstkandidat. Allerede året efter – i en alder af 26 år – besluttede han sig for at gøre en indsats for at sikre bedre afsætning og bedre priser for den dårlige del af løvtræet, specielt bøgen. Han ville etablere et nyt løvtræssavværk.

Opstarten var typisk for Juncker. Uden nævneværdig kapital og uden noget savværk gav han i november 1930 bud på levering af 40.000 bøgesveller til DSB. Leveringsdato den 1. maj 1931. Han fik ordren (DSB har altid været dristige i deres valg af leverandører), og Juncker gik straks i gang med at finde en grund, hvor han kunne stille en sav op. Det blev ved havnen i Køge. Fra Sverige fik han importeret en stor automatisk rammesav – en savtype, der dengang var ukendt i Danmark. Med den lykkedes det ham at eksekvere ordren (med 14 dages forlængelse af fristen).

Junckers parketgulv

Efter jernbanesvellerne stod man med et behov for at finde en anden anvendelse af skovenes små dimensionerede bøg. På grund af bøgens slidstyrke var tanken om anvendelse til gulvproduktion naturlig. Hvis gulvet

blev lavet af korte stave (60 centimeter) var det lettere at udnytte de ofte krogede og knastede stammer. Jo mere træet kunne saves op i mindre stykker, jo bedre blev udnyttelsen. Men det krævede så, at man fandt på en god måde at samle de små stave til egentlige brædder. Efter en række eksperimenter fandt man frem til den model, man stadig bruger i dag: nemlig to rækker stave samlet til ét bræt.

Samlingen sker i den såkaldte Lindemann-maskine, en svenskbygget limfugemaskine af mærket Jonserefs, der opererer med en meget lille svalehale i træets længderetning (for minimalt spild). Den oprindelige maskine fra 1930'erne anvendes stadig den dag i dag.

De to første trin i nytænkningen var altså dels at skære alle stammerne op på 66 centimeter – og så den nyudviklede måde at samle de smalle stave til brædder ved at anvende en svensk maskine, der var beregnet til noget helt andet. Den tredje – og måske vigtigste – innovation har været udvikling af en ny tørreknik, den såkaldte pressetørring. Inden stavene samles til brædder, bliver de tørret ved høj temperatur og under højt tryk mellem metalplader i cirka to timer. Det har flere fordele: tørringen går hurtigt, stavene slår sig meget mindre end under normal lufttørring, og endelig bliver det således komprimerede træ stærkere.

Udvikling af industrien

De første år var der en del problemer i de boliger, hvor Juncker-gulvet blev lagt. Det skyldtes håndværkernes manglende kendskab til de nye gulves egenskaber. Når de hårdt tørrede bøg gulve blev lagt ind i et for fugtigt hus (som man kunne gøre med planker af fyrretræ), skete det, at gulvet bulede op eller – i værste fald – trykkede væggene ud. Men problemerne blev løst ved bedre kommunikation, og det lykkedes stille og roligt at gøre Junckers parketgulv dominerende på det danske marked. Man supplerede bøgen med andre løvtræsarter som eg, ask og ahorn.

Selvom udnyttelsen af træet var steget med de nye metoder, så var der naturligvis stadig store mængder afskær, som man skulle have fundet en anvendelse for. Først forsøgte man sig med en produktion af trækul, methylal-

På savværket anvendes hvert år omkring 115.000 kubikmeter råtræ, fortrinsvis bøg, hvoraf 35 % kommer fra Danmark og Sydsverige. 75 % er bøg (som her), 15 % er eg, 7 % er ask og 3 % er ær. Standardlængden er 2,75 meter. Foto: Junckers

Produktionen starter med, at de 2,75 meter lange 'Juncker-kævler' bliver afbarket og kappet op i triller på 66 centimeter, hvorefter trillerne skæres op i staver. Foto: Per Hilbert

kohol og eddike. Teknikken var ny, og det endte med, at anlægget sprang i luften. Krigen løste for en tid problemet på grund af større efterspørgsel efter brænde. Nye forsøg efter krigen – blandt andet støttet af Marshallpenge – førte til etablering af en papirmassefabrik ved siden af savværket. Her stødte man dog på andre problemer: Den nye miljøbevidsthed så kritisk på udledning af kogeluden i Køge bugt. Det endte med, at man efter 30 år måtte nedlægge celluloseproduktionen. I stedet byggede man en fabrik til fremstilling af MDF-plader.

Man var også ekspansiv på andre fronter. Man overtog Assens cellulosefabrik, træskofabrikken i Køge, en papirfabrik i Nanterre i Frankrig og et savværk i Tyskland. Det meste blev dog senere afviklet. Juncker var en fantastisk idémand, han havde en vældig teknisk og kemisk indsigt, men han manglede på en eller anden måde respekt for penge.

Det fortælles således, at da han kom hjem fra England i 1945 og konstaterede, at det var lykkedes forvalteren på Junckers ejendom Overgaard at indløse det meste af gårdens løse gæld, var hans reaktion negativ: "Jeg lever jo af min gæld, og vi skal hele tiden passe på, at den holdes ved lige".

Danske savværker

Efter 2. verdenskrig havde Danmark 7-800 savværker. Oldermændene i Danske Træindustrier, Knud Svinding, kan i dag oplyse, at der nu kun er 21 organiserede savværker tilbage, hvor ikke alle er skærende, men nogle kun handlende. Kun 4 savværker behandler 80 % af træet.

Der er dels sket en rationalisering og samling på stadig større værker. Dels eksporteres en del af vores træ, både løv og nål. En del til Tyskland og en del til Fjernøsten. Skovdyrkerne mener dog, at det absolut er i skovejernes langsigtede interesse, at der opretholdes en rentabel træindustri i Danmark.

Økonomien – og Skovdyrkerne som aktionær

Som nævnt var økonomien ikke Junckers fremmeste interesse, hvilket kan være et problem, når man driver en stor industrivirksomhed. Han var vel heller ikke ligefrem den ydmyge type, der var god til at lytte til råd fra andre. Så virksomheden har egentlig – på trods af sin tekniske og salgsmæssige succes – været præget af skiftende økonomiske problemer gennem en del af årene.

Helt fra begyndelsen var en del af skovbruget kapitalindskyder eller långiver. Dels skovbrugsprofessor Carl Mar: Møller, Junckers gode ven, dels skovdistrikterne Bregentved, Vallø, Vemmetofte og Gl. Køgegård. Allerede 4 år efter stiftelsen behøvede man nye penge, og kredsen af skovejere blev udvidet. Juncker selv fik ikke sit første udbytte før i 1955.

I 1976 løb virksomheden ind i afsætningsproblemer på grund af den internationale krise. Aktiekapitalen blev nedskrevet til det halve, og Juncker måtte sælge sine aktier til skovene. I 1978 måtte der tilføres yderligere kapital, og i 1984 trådte en række større erhvervsvirksomheder og institutionelle investorer ind som aktionærer.

Vi må her nævne, at Skovdyrkerne gik med ind som aktionær i 1976 og yderligere i 1978, hvor vi blev en af de større aktionærer og fik en plads i bestyrelsen. Da virksomheden var rettet op, solgte vi i 1988 vore aktier igen. I øvrigt til en favorabel kurs, og fortjenesten betød en betydelig tilgang til flere foreningers egenkapital. Vores engagement var begrundet i en nødsituation, hvor vi måtte varetage vore medlemmers store interesse i at have en aftagende industri. Men medejerskab af en træindustri strider principielt mod Skovdyrkerne værdigrundlag. Skovdyrkerne er fortsat en stor leverandør til Junckers.

Den danske kapitalfond Axcell købte Junckers Industrier i 2004 for 74 millioner kroner med henblik på at gøre driften mere rentabel. Finanskrisen kom imidlertid på tværs, og i perioden fra 2008 til 2013 gav driften et samlet underskud på 223 millioner kroner. Axcell endte med at vurdere, at det fortsat ville tage et antal år at få virksomheden på ret køl, og solgte derfor i efteråret 2014 Junckers Industrier til en investorgruppe bestående af bestyrelsesmedlemmer og direktører.

Den aktuelle situation

Virksomheden er stadig en af Europas største producenter af massive trægulve. Eksporten udgør to tredjedele af den samlede omsætning, og produkterne sælges i mere end 45 lande verden over. Omsætningen er på knap en halv milliard, og virksomheden beskæftiger 335 ansatte.

Det årlige råvareforbrug er omkring 115.000 kubikmeter, hvoraf cirka 35 % kommer fra Danmark og Sydsverige. Resten kommer fra Tyskland og Polen. Der købes både ucertificeret og certificeret træ – PEFC eller FSC. Den certificerede andel ligger på cirka 65 %. Man leverer årligt 1 million kvadratmeter parketgulve og 0,1 million kvadratmeter plankegulve (primært eg og ask).

De nye ejere har fortsat rationaliseringen af virksomheden. Blandt andet er antallet af varenumre næsten halveret, og gulvsortimentet består nu primært af standardvarer, mens specialleverancer kun skæres på ordre.

Et af de tiltag, som skovejerne mærker direkte, er ændrede frister for klarmelding af råtræ. Man har nemlig konstateret, at det er muligt at nedbringe spildet ved pressetørringen betydeligt, hvis træet kommer friskere ind. Hvis stammerne har ligget for længe efter fældningen, vil træet nemlig som en slags forsvarsmekanisme stoppe en række porer til (tyllerdannelse), hvilket betyder, at vandet i træet ikke kan komme ud under tørringen, og staven sprænges.

Pressen, hvor staverne pressetørres mellem metalplader i cirka 2 timer ved høj temperatur – et unikt system, som andre gulvfabrikker forgæves har forsøgt at efterligne. Indsat: Samling af staverne efter udfræsning med den såkaldte Lindemann maskine fra 1931. Fotos: Per Hilbert

Om Flemming Juncker

Flemming Juncker døde i 2002, 98 år gammel. Han blev i en omtale beskrevet som ”en 2 x 1 meter stor vandre-blok – der til enhver tid valgte sin egen rute i vort ellers så gennemkultiverede og gennemregulerede samfund. Et livsforløb, hvis lige næppe findes mage til i en moderne, danmarkshistorisk sammenhæng.”

En anden beskriver ham som: ”Et renaissance-menneske, stridsmand, anti-bureaukrat, idérig, ekstremist, polyhistor, historiker, kemiker, jordbruger – og uden det som en normal erhvervsmand vil kalde ’forstand på penge’. Han havde vigtigere ting for”.

Hvis man er interesseret i at læse mere om Flemming Juncker, kan vi anbefale Svend Ove Gades biografi, *Elefanten* (2007). En anmeldelse findes på Skovdyrkerens hjemmeside – søgeord ’elefanten’)

Man kan også læse hans egne bøger *Men morsomt har det været* (1983) og *En gård skøjter båndet* (1984) samt debatbøgerne *Humus – Dynamisk Økologi* (1985), *Træk fra glemmebogen: 1968 og de sidste 25 års økonomiske forvirring* (1986), samt *Vandmiljøplanen: en grov misforståelse af kvælstoffets rolle i verden* (1990).

Derfor vil man godt have så friskskovet træ som muligt. Vinterskovet bøg skal nu klarmeldes senest 4 uger efter skovningen. Og i vækstperioden (så længe temperaturen er over 12 grader celsius) er fristen kun 2 uger, efter at den første kævle blev skovet.

Interessant er i øvrigt det faktum, at et savværk egentlig har samme problem som skovejeren: De gode produkter kan altid sælges. Men hele økonomien ligger i at få noget for de ringere produkter. På savværket drejer det sig om affaldstræet. Det har man på Junckers gennem tiden forsøgt at løse ved skiftende strategier, blandt andet med celluloseproduktion og MDF-plader. Siden 1987

er affaldstræet blevet udnyttet til energiproduktion på kraftvarmeværket, der ligger som nabo til savværket. I dag er det Vestegnens Kraftvarmeselskab, der ejer værket, og med dem har man en langsigtet leveringsaftale.

Så den negative udvikling ser ud til at være vendt, og den nye ledelse ser store muligheder i fremtiden. Ingen andre er lykkedes med at pressetørre bøg. Den specielle tørring giver nogle særligt stærke og samtidig fjedrende gulve, som især efterspørges til sportshaller verden over, fordi de er meget skånsomme overfor idrætsudøvernes ben. Der satses således aktuelt på levering af gulve til de haller, som skal bruges ved årets olympiske lege i Brasilien. (Og så kan DLF-Trifolium levere græsfrøet til fodboldbanerne – vi er ikke så dårlige her i landet!).

Tak

Der er ingen tvivl om, at uden Junckers ville mange løvtræsarealer være blevet konverteret til nål. Juncker var selv en ivrig fortaler for yderligere løvtræsdyrkning i Danmark. Og man må bare konstatere, at på trods af diverse statstilskud til løvskovsdyrkning og de grønne organisationers politiske lobbying for mere løvtræ, så har ingen nogensinde gjort så meget, så konkret og så effektivt for den danske løvskov som Flemming Juncker.

Nord-Øst Lounkær ved Mariager Fjord

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

Stor, professionelt drevet ejendom på 689 hektar, heraf skov på 472 hektar og landbrug på 146 hektar. Ejet af Lounkærfonden, stiftet af den tidligere ejer, skovbrugsprofessor Carl Mar: Møller. Den overordnede styring ligger ved en uafhængig bestyrelse, og direktør og daglig driftsleder er Skovdyrkerens lokale skovfoged.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for jer?

For Lounkær er Skovdyrkerne den rette samarbejdspartner. Vi har den skovfoged, vi ønsker, og vi får kompetent og professionel sparring. Tidligere havde vi vores helt "egen" skovfoged sammen med et nabolad. Det fungerede godt, men skovfogeden

var "ensom" og fik ikke faglig dialog i hverdagen. Derfor valgte vi at blive en del af Skovdyrkerne. Derudover opnår vi afsætning gennem de rigtige salgskanaler. Og skovfogeden er fri for bogholderiet der, ligesom økonomien, forestås af Skovdyrkerne.

Hvilke produktioner har I gang i?

Hovedvægten ligger på sitka og ask og i mindre omfang forskellige andre nåle- og løvtræer, samt lidt pyntegrønt og juletræer. Skoven er atypisk på grund af høj grundvandsstand. Sitka er udsat for stormfald og asken for asketoptørre.

Hvad betyder skoven for jer?

Skov er en vigtig del af vores natur. Den giver oplevelser, variation, dyre- og planteliv, viser årstiderne – og skoven er selvfølgelig også en vigtig "produktionsvirksomhed", der giver indtægter til fondens formål, der dels er skovbrugsforsøg på ejendommen og dels at støtte bekæmpelse af sklerose.

Fremtiden for skovenes træproduktion

Afsætningen af træ fra skove og plantager er – udover rådgivningen – det helt centrale, hvis medlemmerne skal have glæde af deres skovdyrkerforening. Flisen har i de sidste 10-20 år helt ændret træmarkedet – og dermed økonomien og vedligeholdelsen for skovejere. Men hvad sker der de næste 20 år? Vi har ingen krystalkugle, men vi har nærlæst to store rapporter om det europæiske træmarked. Og det ser faktisk fornuftigt ud.

Af seniorkonsulent Per Hilbert, Skovdyrkerne

De fleste har det indtryk, at vi er i en "langsom" branche. Set udefra virker det ikke til, at der sker så meget i skoven. Men det gør der. Når vi lytter til kloge folk, så kommer der også til at ske ganske meget mere i de næste 10-20 år med den råvare, som skovene producerer.

Vi producerer og leverer en råvare, som har været brugt til det samme i tusindvis af år (brænde, husbyggeri og redskaber). Men det er en vare, som med moderne teknologi viser sig at have mange flere anvendelsesmuligheder, og som derfor har en kæmpe fremtid for sig. Det er ovenikøbet en råvare, der vokser af sig selv, som er genanvendelig, som lagrer CO₂ og giver os ilt i stedet, og som er smuk at se på – i modsætning til alle sine konkurrenter, som må graves op fra det underjordiske (kul, olie, jern med videre).

Analytikere taler ligefrem om, at vi går ind i en periode af "creative destruction", hvor hele den træindustri, vi kender, bliver om-

Det ukurante træ går i dag hovedsageligt til brænde eller flis. Måske sidder det i fremtiden i bilens instrumentbræt som strukturopløste og formpressede fibre. Foto: Per Hilbert

kalfatret. Man taler ikke længere om "skovsektoren", men om "den skovbaserede sektor". Det skyldes, at hvor råvaren hidtil har været produceret og forarbejdet i den traditionelle skovindustri, så må vi i fremtiden regne med, at en stor del af råvaren vil gå videre i strukturopløst form til helt nye anvendelser. Nogle brancher vil gå nedad eller falde helt væk, og nye vil opstå. Som dengang jernskibe erstattede træskibene.

De store nye værker, som man er i gang med at bygge i for eksempel Finland, og som man kalder "bioproduct mills", skal nok til en start lave papir, men vil skifte til

mere avancerede produkter af højere værdi, efterhånden som teknikken og markederne udvikles. Noget af denne nye produktion forventes at ville ske i mindre selvstændige virksomheder, der lægger sig op ad den store basisindustri som i en klynge.

I en sådan klynge kan der i fremtiden produceres en kombination af bioenergi (biodiesel, bioolie, bioethanol, elektricitet, varme og måske træpiller) samt andre bioprodukter som biokompositter og bioplastik. Altsammen på grundlag af træfibrene fra vore skove.

Men hvad med de traditionelle produkter?

For nåletræstømmeret og løvtræskævlerne forventes en moderat stigende udvikling. Nåletræet får nok nye anvendelser, blandt andet i form af præfabrikerede moduler (såkaldt *engineered wood*, blandt andet CLT – *cross-laminated timber*) til husbyggeri, hvor det kan erstatte beton og stål. Men mængderne vil være relativt små.

Træ til energiformål vil derimod fortsætte sin stigning. Selvom markedet er komplekst, blandt andet fordi det er så politisk styret, så formodes politikerne at fastholde deres ønsker om mere grøn energi. Et alternativ til skovflisen, som nævnes flere gange i de to fremtidsrapporter, er intensiv energiproduktion i nye plantager på

Så skovejerne bør ikke være bekymrede over udsigterne til afsætningen – tværtimod«

landbrugsjord. Med pil, poppel eller de hurtigtvoksende nåletræsarter. Dette er nok et teknisk alternativ, men det skønnes, at både hensyn til landbrugsproduktionen og til vore landskaber vil forhindre, at dette alternativ bliver realiseret i stor stil.

Skovflisen vurderes altså at have gode udsigter – i hvert fald i de næste mindst 20 år. Herefter vil den formodentlig blive fortrængt af stadigt mere effektive udgaver af sol-, vind-, jord- og havenergi. Men samtidig vil de ovennævnte nye biobaserede anvendelser efterspørge den samme råvare i stigende omfang. Så skovejerne bør ikke være bekymret over udsigterne til afsætningen – tværtimod. Som det fremgår af søjlediagrammet på næste side, så regnes der altså med en stabilt voksende efterspørgsel, og at skovenes produktion kan følge med.

Flis vil være en efterspurgt vare i hvert fald i de næste mindst 20 år. Foto: Per Hilbert

Men hvad med priserne?

Her er igen gode nyheder. FN-rapporten forudser stigende priser i hele perioden. Ikke voldsomt, men gennemsnitligt med 2 % om året. De konkluderer en mindre profit for industrien, men en større fortjeneste til ejerne.

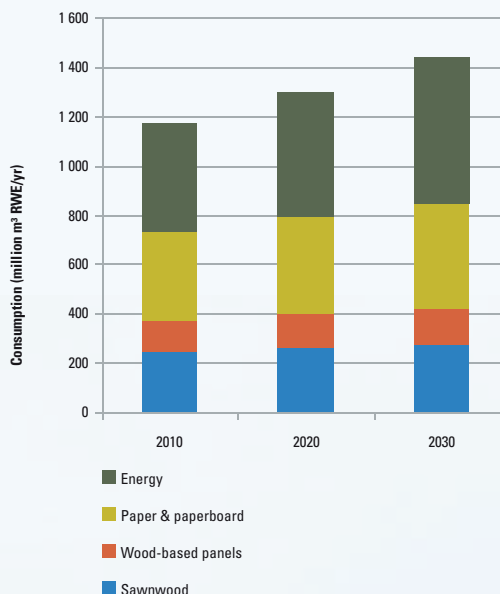
De forskellige udviklingsmuligheder

Udover en fremskrivning af de eksisterende tendenser opregner FN's rapport tre mulige alternative udviklinger eller scenarier, hvor forskellene skyldes forskellig statslig politik. Dels et (klima)scenarie, hvor man går efter den højst mulige kulstofbinding, dels et biomasse-scenarie, hvor den maksimale biomasse er i centrum, og endelig et biodiversitetsscenario.

Skal klimainsatsen prioriteres, anbefales det at ændre skovdyrkingen, så man får højere omdriftsalder, og så en større del af træet tages ud som tynningstræ, og med et stabilt udtag af træ til produkter og energi. På lang sigt er den eneste måde at øge CO₂-bindingen at satse på hugstudtag af træ, som lagrer kuldioxid i varige træprodukter. Klimascenariet betyder en nedgang i træforsyningen på 12 % – som så må skaffes på anden vis.

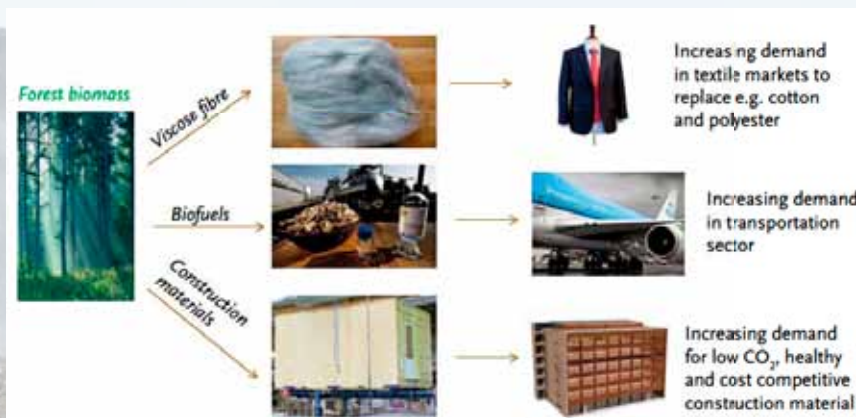
Skovpolitisk er der tale om en vanskelig balancegang mellem de forskellige scenarier. Men i alle tilfælde regner man med, at Europas skovareal vil blive ved med at vokse, at hugsten vil holde sig under tilvæksten, og at CO₂ bundet i skovenes træer og i skovjorden vil øges. Den eneste trussel mod sidstnævnte er store sammenbrud forårsaget af skovbrande, insektangreb eller sygdomme.

Skovenes tilpasning til det ændrede klima vil ske med store regionale forskelle, og der kan ikke forudses nogen stabil situation så langt frem, vi kan se. Ændringerne kan blive så store og så hurtige, at de eksisterende skovøkosystemer ikke kan nå at tilpasse sig. Derved kan de goder, vi får fra skovene, ændre sig på uforudseelig vis. Det bliver i så fald vigtigt ved aktive indgreb at sikre, at skoven tilpasser sig.

Til venstre: Skøn over udviklingen i forbruget af træprodukter i Europa i perioden 2010-2030 i millioner kubikmeter. Fra FN-rapporten "The European Forest Sector 2010-2030. Outlook Study II", side 32. United Nations Economic for Europe (UNECE) 2011. 108 sider.

Nedenfor: Illustration af nogle skovprodukter og deres anvendelse. Fra rapporten "The Future of the European Forest-Based Sector: Structural Changes Towards Bioeconomy", side 47. European Forest Institute 2014. 109 sider.

Kan skovejerens glæde ved jagt i egen skov fastholdes i fremtiden?

Den kraftigt voksende kronvildtbestand har givet stor debat om fremtidens kronvildtforvaltning. I debatten indgår på den ene side mulighederne for fortsat individuel jagt, selv på små ejendomme, og på den anden side mulighederne for at forhindre eller mindske de ofte voldsomme skader i land- og skovbrug, som disse store og smukke dyr efterlader sig.

Af konsulent og jæger Per Kauffmann

Halvdelen af de danske skovejere udnytter selv jagtmulighederne i deres skove, og yderligere en tredjedel overlader jagtens glæder til venner og familie. At dyrke jagt i egen skov har derfor en væsentlig værdi for skovejerne i almindelighed, og for de mindre og mellemstore skovejere i særdeleshed. Men hvilke muligheder og eventuelle trusler knytter sig til fremtiden for denne vigtige fritidsaktivitet.

I forsøget på at se frem i tiden oplever mange, at der er flere trusler end muligheder. Man ved, hvad man har, men ikke hvad man får. Det er især almindeligt blandt os, der er kommet lidt op i alderen. Og vi er mange i den kategori, for tre ud af fire skovejere er over 50 år. Men lad os prøve at se objektivt på fremtidens jagtmuligheder.

Mulighed: mere kronvildt og dåvildt

Nogle steder er bestanden af kronvildt steget eksplosivt de seneste år, og visse steder er bestanden tredoblet. Andre steder er der sket det samme med dåvildtet – og nogle steder er begge vildtarter i stærk stigning! Det har som bekendt store omkostninger for både landbrug og skov-

brug, men giver samtidig store muligheder for mere jagt. Naturligvis først og fremmest muligheden for at nedlægge en stor hjort, men også for at få spændende jagtoplevelser på kalve og hundyr. Bliver det for meget for den enkelte skovejer, er der næsten altid velvillige venner og bekendte, som man kan glæde med en jagtinvitation.

Trussel: ulvens betydning

Som med alt andet er der også stærkt delte meninger vedrørende ulven. De, som helst ser ulven udryddet på ny, finder beviser for, at der er tale om hybrider eller udsatte individer, der ikke er hjemmehørende. Andre, der gerne ser ulven forblive i Danmark – af økonomiske eller mere idealistiske årsager – finder andre beviser.

Men vi gætter på, at ulven er kommet for at blive, og derved bliver en permanent spiller i både jagt- og skovforvaltningen. Det betyder vel færre kronvildtskader i skovene, men også færre krondyr at gå på jagt efter.

Et stort problem med ulvene er ikke blot de dyr, de nedlægger og fortærer, men i høj grad den forstyrrelse og

stress de forårsager. At det også kan have økonomiske konsekvenser for de skovejere, der udlejer jagten, er der bevis for i Sverige, hvor prisen på jagtleje i det svenske `ulvebælte´ har været for nedadgående de seneste år grundet en svindende elgbestand. Store skovejere som Sveaskog, Stora Enso og AB Karl Hedin har sænket priserne på jagtleje med op til 50 %. Udover at elgene er gået tilbage, er bestanden af råvildt også reduceret betydeligt, så der visse steder kun står 3 stykker råvildt per 1.000 hektar skov.

Mulighed: mere vildt i øvrigt

Det mildere klima, som vi oplever i disse år, giver også yderligere muligheder for at udnytte jagten på især skovsnepper. De kommer østfra og nordfra og lander villigt hos os, oftest i slutningen af oktober. Skovsnepperne bliver hos os, så længe vejret er godt, hvilket egentligt blot vil sige, at der ikke er hård frost. Den forskydning af årstiderne, vi har været vidne til de seneste år, betyder typisk, at vi har glæde af snepperne i meget

længere tid end tidligere, og udbyttet af snepper har da også oplevet en stærk stigning.

Trussel: fasanudsætning begrænses

Udsætning af fasaner i Danmark er et af de store stridspunkter mellem naturorganisationerne og jægerne. Der er stærke kommercielle interesser i spil for især de større skovejere. Vi har allerede set tiltag til begrænsninger i fasanudsætninger med kravet om biotopplaner med mere, og ingen kan vel forestille sig, at der ikke i fremtiden kommer yderligere krav om begrænsninger.

Jægerforbundet fastholder, at udsætning af fasaner bidrager til mere biodiversitet, hvorimod Naturfredningsforeningen og andre forholder sig stærkt kritisk. Man går ovenikøbet så langt som til at argumentere for, at udsætning af fasaner til jagt helt skal udfases. Hvis det virkelig går sådan i fremtiden, skal der ofres langt flere ressourcer på at forbedre biotoperne, så der kan skabes en større bestand af vilde fasaner.

Foto: Per Kauffmann

Mulighed: øget jagtlejeindtægt

Selvom kun en femtedel af de danske skovejere udlejer jagten på deres ejendom, viser det sig, at procentandelen målt på areal er større. Det økonomiske motiv er ikke altid vigtigt, men man behøver heller ikke at udleje hele sin jagt. En del kunne man måske skille fra og udleje og i stedet finansiere en tur til udlandet efter andet vildt end det, man normalt jager hjemme. Prisen for jagtleje er nemlig støt stigende, godt hjulpet af de mange midaldrende – og pengestærke – nyjægere, vi ser i disse år. I jagtsæsonen 2014/15 var der således 177.833 jagt-tegnsløsere – et rekordhøjt tal, der tilsyneladende fortsætter med at stige.

Danske jægere anvender langt over 600 millioner kroner årligt på jagtleje, viste en opgørelse for nogle år siden, og beløbet er sandsynligvis steget en del siden. Prisen for at leje jagt varierer naturligvis fra landsdel til landsdel, fra en terræntype til en anden og i forhold til, hvilke arter der findes på ejendommen – eller hos naboen.

En undersøgelse fra 2013 slår fast, at ren agerjord er billigst – med priser der svinger mellem 140 og 600 kroner per hektar. Skovarealer udlejes til mellem 250 og 1.000 kroner per hektar. Jagtlejen er naturligvis dyrest for mindre arealer, der støder op til store naboer med faste bestande af kronvildt eller dåvildt. Her ses priser på op til 1.800 kroner per hektar. Formand for Dåvildtgruppen Langeland og Midtlangelands Jagtforening, Ole Kieler Nielsen, beretter at jagtlejen i hans område er stærk stigende på grund af dåvildt og nævner, at der udlejes jagt på helt op til 2.100 kroner per hektar. Jagtarealer med gammel bevoksning er også populære blandt de danske jægere, og de udlejes ofte med et tillæg på op til 25 %.

Trussel: offentlighedens krav om åbne skove

Mange mener, at naturen skal have mere plads og større fokus i de kommende 10 år, så blandt andet skovene bliver bedre til at bevare eller forbedre biodiversiteten. Det mener for eksempel Danmarks Naturfredningsforening, der ønsker skovejerne som medspillere i processen hen mod en bedre skovnatur. Det har vi intet imod.

Men hvis det for eksempel blev et krav, at skovejerne skulle udlægge en bestemt procentdel urørt skov – uden kompensation og måske ovenikøbet med ret til fri fladefærd – ville det få en særdeles negativ indflydelse på skovejerens muligheder for vildtpleje og jagt.

Allerede i dag er der et stort pres fra mange grupper på vore skove. Det er offentlighedens holdning, at skovene er en del af naturen, og at naturen er et fælles anliggende – uanset hvem der tilfældigvis lige har sit navn på skødet. Vi taler om cykelryttere, tingsamlere, fuglekiggere, hundeluftere, ryttere, svampeplukkere samt naturinteresserede og skovgæster i al almindelighed.

Antallet af konflikter mellem ejere og tag-selv-brugere vil givetvis stige, hvis der åbnes yderligere op. Og ikke bare vil det forringe ejerens glæde ved at have noget for sig selv og hans motivation for at gøre noget for naturen. Det vil også forringe vildtets muligheder for at fornemme den ro, der er så vigtig for dets velbefindende. Stigende uro betyder dårligere vilkår for den vilde fauna generelt. Det burde ingen kunne være tjent med.

Den stigende bestand af kron- og dåvildt giver mange skader på skovene, men samtidig en stærkt stigende jagtleje. Foto: Per Kauffmann

Spis en måge

Langsomt er vi ved at genopdage tidligere tiders viden om og interesse for naturen som et spisekammer. Måske er det Noma, der har åbnet vore øjne. Eller er det de to gavtyve i *Nak og æd? Skovdyrkeren* har tidligere bragt artikler under overskriften *Spis din skov*, men her udvider statsgeolog Jens Morten Hansen perspektivet til at omfatte hele den danske natur – hvorunder han inddrager sin oldemors erfaringer fra Læsø.

“Min oldemor sparede på husholdningsbudgettet ved udbredt anvendelse af den lokale naturs egne produkter. Overskuddet sendte hun til velgørende arbejde”. Illustration: Charlotte Pardi

Af statsgeolog Jens Morten Hansen, Læsø

Man støder ofte på den opfattelse, at det såkaldte nye nordiske køkkens brug af vilde planter og dyr er noget

nyt. Det er ganske vist rigtigt, at det nordiske køkkens indtog i ellers franskinspirerede restauranter er noget

nyt, og at det har sat "det nye nordiske køkken" på den internationale dagsorden. Men den landlige almues brug af Nordens vilde planter og dyr er ikke noget nyt.

Min læsøske oldemor blev en mester i disse gratis glæder. Nærende og velmagende urter som for eksempel surblade, rødknæ, brændenælde, kamille, vejbred, kveller og "troldsoffer" (kantarel) voksede jo alle vegne. Birkesaft kunne tappes direkte fra grenene. På havnene kunne man få gratis fiskehoveder og koge fiskesuppe på dem.

Også den store taskekrabbes taske var gratis. På det lave vand kunne man ved lavvande nærmest skovle hornfiskene op fra vandpytter og "træde skrubber", salte og tørre dem, så der også var noget til senere på året. På strandene kunne man samle mågeæg, koge og salte dem, så de kunne holde sig i umindelige tider. Og i tangtagenes huller kunne man fange gråspurve om natten.

En idealist forud for sin tid

Disse og andre kogekunster fik hun særlig glæde af, da hun læste om tyrkernes drab på det armenske folk. Hundreder af forældreløse børn var blevet reddet af en dansk sygeplejerske, Maria Jacobsen, og i 1922 fik hun politisk støtte fra USA til at oprette et børneasyl i Libanon. Det ønskede min oldemor brændende at støtte. Men hvordan gør en uldspinderkone på Læsø lige det?

Løsningen var naturligvis at leve af naturen og sende husholdningspengene til Maria Jacobsen i stedet for sammen med de 12 børn selv at spise pengene op.

Måge og bakskuld

Så radikalt kan mesterkokkene næppe gå til værks, men der er masser af spiser og drikke, som stadig indgår i den stærkt skrumpende jæger-, fisker- og landbefolknings køkken, de kunne gøre godt med.

Hvis vi tager vildtet først, så har en række af de lækreste vildtarter stort set forladt restauranternes menukort. Hvor kan man i dag få sneppe, bekkasin, skovdue, agerhøne, krikand, pibeand, edderfugl og hare eller andre vildtarter, der nedlægges i stort tal i Danmark? For ikke at tale om solsort, krage og måge, som de fleste – uden at ane, hvad de taler om – anser for uspiselige. Blandt tamdyrene støder man heller ikke på ged, hest og kanin, da de velmagende dyrs status som børnehavers og ridepigers kæledyr åbenbart gør det til helligbrøde at fortære dem.

Noget lignende med fiskene. Hvor kan man få almindeligt forekommende ferskvandsfisk som gedde, stalling, brasen, sø- eller bækørred og aborre, der typisk eksporteres til Sydeuropa? Repertoiret synes begrænset til sandart og opdrættede regnbueørreder, der begge er "invasive" amerikanske arter.

Og på hvilken restaurant kan man få retter, der bliver spist omtrent dagligt i fiskeribyerne, såsom røkkevinger ("ritter"), saltede og tørrede fladfisk ("tørre jyder" og "bakskuld"), saltede og tørrede rundfisk ("klipfisk"), spegesild, stedbider og hornfisk?

I dag synes repertoiret begrænset til det ferske kød af sorthummer, jomfruhummer, rødspætte, pighvar, torsk, makrel, sild, rogn af stedbider og en række af vore egne

velsmagende fiskearter, som hidtil kun sydeuropæerne og fiskerfamilierne turde sætte tænder i, for eksempel knurhane, kulmule, havkat, havtaske, fjæsing og blæk-sprutte.

Dertil kommer restauranternes hyppige servering af bouillabaisse og heftige hummersupper på bekostning af Nordens traditionelle nærende og særdeles velsmagende fiskesuppe, kogt på hoveder, skrog, finner og skind af fladfisk og torsk.

Perikum og sukkertang

Blandt vegetabilierne udgør aromatiske essenser i brændevin (dram og bjesk) et nærmest overset kapitel i restauranterne, mens dram af pors (det hedder altså ikke `por-se`), perikum, strandmalurt og andre krydderurter endnu står stærkt i befolkningen. Hvor det går højt, kan man få et stænk angostura i den røde Aalborg til sildemadden.

Dramkulturen mangler vist helt i de finere restauranter, mens nye, dyre og eksperimentelle øltyper har gjort betydelig entre på bekostning af mærker som Hof og Grøn Tuborg for ikke at glemme den kolde Guld Tuborg.

Det egentligt nye er, at det nye nordiske køkken har åbnet mundene for salater, der ikke tidligere mentes at indeholde næring til et liv i det kolde Norden. Det gælder blandt andet salatgedede, salte urter som for eksempel kveller og strandvejbred, sushi- og essensegnede tangarter som for eksempel sukkertang, hvaltang og blæretang samt skovens righoldighed af ferske, krydrede urter med både bid og smag.

Derimod er landbefolkningens tidligere brug af en række teer og afkog af nordiske urter stærkt på retur. I stedet drikker vi alle afskygninger af `invasive arters` sprit, vin og kaffe. Og det smager jo også godt!

Fyn Anders Nielsen, Nørregaard ved Morud

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

21 hektar professionel juletræsproduktion plantet over en 8-årig periode på landbrugsjord. Ejendommen er i øvrigt et deltidslandbrug på 45 hektar, som drives ved siden af en entreprenørforretning. De resterende 20 hektar drives med planteavl, og der er 1,5 hektar gammel skov på ejendommen.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for dig?

Jeg har været medlem af Skovdyrkerne siden 2010. Jeg har behov for et hold konsulenter, som kan rådgive mig med driften og hjælpe mig med afsætningen. Skulle jeg selv tage mig af afsætningen, ville det kræve enorme ressourcer, som jeg ikke kan finde tid til.

Hvilke produktioner har du gang i?

Som sagt juletræsproduktion. De første 8.000 træer blev solgt i år, og jeg regner med en jævn og løbende produktion i de kommende år.

Hvad betyder skoven for dig?

Skoven betyder, at jeg har et sted at gå en tur for at stresses af og lufte hunde. Og så giver den en god jagt. Samtidig nyder jeg at se produktionen/træerne skyde op, og jeg synes i det hele taget, det har været spændende at få løbet en juletræsproduktion i gang. Det betyder også, at jeg har store forventninger til, at den med tiden kan blive et godt økonomisk supplement til den øvrige drift.

Hvad skal vi plante i fremtidens skovbrug?

Når man planter træer, planlægger man 50-100 år frem. Men hvad hvis vi til den tid har et klima som det, vi kender fra Sydeuropa? Er det så stadig de samme arter, vi skal plante? Og hvis vi planter eg, skal frøkilden så være fra Danmark eller Frankrig? At skovbruget er langsigtet, taler for kontinuitet – men det taler også for forandring, når man tager kommende klimaændringer i betragtning. Det er derfor oplagt at spørge en forsker, der arbejder med disse spørgsmål: Hvad skal vi plante i fremtidens skovbrug?

Af professor Erik Dahl Kjær, Sektion for Skov, Natur og Biomasse, Københavns Universitet

Et diversitets udgangspunkt – heldigvis

I Danmark dyrker vi mange forskellige træarter. Hvad der klarer sig godt afhænger af jordbund og klima, men listen over nyttige arter er lang: stilkeg, vintereg, rød-eg, rødell, hvidell, vortebirk, ask, bøg, ær, fuglekirsebær, popler, rødgran, sitkagran, japansk lærk, europæisk lærk, skovfyr, contortafyr, østrisk fyr, douglasgran, thuja, ædelgran, grandis, nordmannsgran, nobilis, småbladet lind, avnbøg,...

Vi har ikke alle arterne fra naturens hånd. Mange af dem har vi faktisk selv bragt hertil. Thuja, douglasgran, rødell, hvidell, poplerne, granarterne, lærkearterne,

ædelgranarterne og fyrrearterne er alle indført til Danmark. Udover nye arter er også hjembragt udenlandske frøkilder af især eg og bøg. Bog fra Tjekkiet og Schweiz og agern fra Holland for at få bedre stammeform, og frømangel er løst med import af store mængder bog og agern fra en række lande. Vores plantede skove er allerede i dag en mosaik af oprindelige og indførte arter, en blanding af oprindelige og indførte frøkilder.

Hvilke arter vil passe til fremtidens klima?

Tjah... For det første ved vi ikke præcis, hvordan fremtidens klima bliver, for det andet ved vi ikke præcis, hvilke klimafaktorer som bliver afgørende for arterne: sommer- eller vinternefbør eller temperatur? Forskel mellem vinter og sommer? Klimaekstremer? Og selvom klimaet ændres, forbliver dagslængden gennem året den samme. Træerne bruger dagenes længde til at holde styr på årstiderne, så hvordan vil de reagere? Det er en ligning med mange ubekendte.

Selvom man vælger arter og frøkilder, som passer til fremtidens klima, skal de begynde i nutidens klima. Det er i kulturfasen, hvor de fleste arters hårdførhed bliver sat på prøve, og det er en ringe trøst, at træerne kunne

Forventede klimaændringer i Danmark

- Temperaturstigning på 2,5-3,5 grad
- Somrene bliver tørrere og varmere
- Vintrene bliver med mere nedbør
- Flere ekstremer som storme, ekstrem nedbør, hedebløger
- Som en afledet virkning: flere nye skadedyr og sygdomme

klare sig fint om 50 år, hvis kulturen mislykkes, fordi arterne ikke er hårdføre i dag.

Nye alvorlige sygdomme – dem kommer der desværre nok flere af i fremtiden

En alvorlig bekymring er nye skadevoldere. Asketoptørreren har vist, hvor alvorlige konsekvenser nye skadevoldere kan få for vigtige arter.

Klimaændringer forventes gradvist, men nye sygdomme kan opstå pludseligt og uforudsigeligt, fordi alvorlige skadevolderne kan være ganske ubetydelige i de områder, som de stammer fra. I Asien er asketoptørresvampen for eksempel uskadelig, men da den spredtes

Ægte kastanie er kendt for sine frugter, men kan måske blive et fremtidigt skovtræ? Det kræver dog opmærksomhed på frøkilderne, fordi arten i sydeuropa trues af alvorlig svampesygdom. Foto: Erik Dahl Kjær

til vores ask, blev den en alvorlig dræber. Indførte skadevoldere kan anrette enorm skade, fordi vores træarter kan mangle naturlig resistens. Paradoksalt nok kan vores hjemmehørende træarter derfor være særligt udsatte for fremtidige skadevoldere, og det gør det ekstra svært at forudse, hvilke arter som forbliver robuste i fremtiden. Den bedste sikring er sandsynligvis at sprede risikoen: Mange arter, baseret på genetisk diverse frøkilder.

Skal vi indføre nye arter?

Danmark er tæt på den naturlige nordgrænse for mange skovtræer. Bøg, ask, spidsløn, avnbøg, stilkeg og vintereg vokser naturligt over det meste af Europa, men kun i begrænset omfang nord for Danmark. Der er derfor grund til at forvente, at mange af arterne fortsat kan vokse fint, selvom det bliver varmere. I hvert fald hvis vi bruger de rigtige frøkilder.

Og måske kan vi i fremtiden få mere glæde af arter, som i dag opfattes som marginale hos os. Avnbøg og fuglekirsbær har allerede en vis rolle. Tamvridrøn er en sjældenhed hos os, men værdifuld indblandingsart sydpå. Ægte kastanie kendes fra små plantninger herhjemme, men er en skovtræart i andre lande. Det vil være interessant med mere erfaring med sådanne `sydlige` arter fremfor at afprøve helt nye arter. Det vil være nødvendigt at indføre og afprøve sydlige frøkilder, men det har vi jo allerede en lang tradition for i Danmark. Vi borer videre i spørgsmålet ved at se på træartssamlingen i Arboretet, men det er for tidligt at melde nogle meget konkrete ting ud.

Etablerede arter som sitkagran, douglasgran, rødeg og thuja har store udbredelsesområder med stort potentiale, og arterne dyrkes også i andre europæiske lande. Her er også meget at arbejde videre med.

Det er ikke uproblematisk at indføre nye arter. Man skal sikre, at man ikke indfører nye skadevoldere, og at træarterne ikke kan sprede sig i områder, hvor man ikke ønsker det. Robinie er en nordamerikansk art, som er indført til Europa, men i dag vokser naturaliseret i flere europæiske lande. I Ungarn udgør robinie for eksempel cirka 20 % af skovenes tømmerproduktion. Men den kvælstoffikserende art med stor rotskydningsevne kan

Douglasgran ved Silkeborg: 110 år og 50 meter høj. En stadig vigtigere art i dansk skovbrug. På Løvenholm skovdistrikt har man netop besluttet gradvist at erstatte mere end 1.000 hektar rødgran med douglas. Foto: Erik Dahl Kjær

være svær at kontrollere og opfattes i flere lande som en invasiv risikoart. Risikoen for at en art bliver svær at kontrollere, er derfor også vigtig at undersøge, inden den plantes i større skala.

Hvad skal vi plante i fremtidens skovbrug?

Vi er udfordret af klimaændringer og skadevoldere, som vi ikke kender, og som vi ikke ved, hvordan vores skovtræarter vil reagere på. Vi ved heller ikke præcis, hvilke nye muligheder det nye klima vil give. Det taler for at satse på mangfoldighed. Vi ved heller ikke, hvilke pro-

dukter og ydelser samfundet vil efterspørge og honorere i fremtiden. Men hvis vi fortsat planter og dyrker skove med en række forskellige arter, som hver især kan producere træ af god kvalitet, bidrager vi til fremtidig fleksibilitet og stabilitet.

På løvtræsfronten er det allerede nævnt, at avnbøg og tarmvridrøn kunne være spændende at bruge mere. Ægte kastanie kan også vise sig nyttigt i fremtidens skove, men her må man begynde i det små – første skridt bliver at finde egnede frøkilder og lave små træartsforsøg, fordi arten i Sydeuropa slås med en sygdom. Flere andre løvtræer kan prøves i pilotskala. Der skal også arbejdes med artsblandingerne.

I nåletræerne findes spændende muligheder i kendte arter, hvor forskellige genetiske oprindelser kan bringes i spil. I douglasgran, som allerede er Danmarks højeste træ, kan nye oprindelser tilføre nyt blod til det danske forædlingsprogram. I nåletræerne kan diversiteten øges yderligere ved at krydse arter. Vi kender det fra hybridlærk, men krydsning af nordamerikanske ædelgraner har også imponeret. Der er noget at arbejde med.

Skovbrug skal være konservativt, men netop derfor er det vigtigt, at vi kommer i gang med at afprøve nye frøkilder og arter i mindre skala. Det er en forudsætning for, at man siden kan træffe beslutninger baseret på ordentlige forsøg og erfaringer.

Midterste billede:
Avnbøg – den tungeste
løvtræsart kan muligvis
få en større plads i de
danske skove.

Til højre: Valnød er
udbredt i Sydeuropa
og Tyrkiet. Nødderne
kender vi, og veddet
er meget smukt. Begge
fotos: Per Hilbert

Øst Gurre Skovhave, ved skovejer Pia Willumsen

Medlem af
Skovdyrkerne

Ejendommen

En lille skov på i alt 4,3 hektar, etableret i 1960'erne som Karlby Plantage. Størstedelen af skoven er i dag hugstmoden nobilis, derudover en lille birkelund ned til søen og nogle blandingsbevoksninger bestående af lærk, grandis og douglas.

Hvorfor er Skovdyrkerne vigtige for jer?

Vi har været medlem af foreningen, siden vi købte ejendommen i 1998. Vi er begge uddannet kemiingeniører og har ingen erfaring med drift af pyn-tegrøntsplantage/skov. Vi har indtil nu kun brugt Skovdyrkerne som konsulenter ved de årlige rådgivningsbesøg. Vi har gennem årene modtaget en god og professionel rådgivning. Derved har vi opnået en god forståelse for beplantning og for afsætningsmuligheder med mere.

Hvilke produktioner har I gang i?

Plantagen er nu moden til foryngelse. Vi glæder os til et fortsat tæt samarbejde med foreningen i forbindelse med foryngelsen af plantagen, som for os bliver et større projekt, herunder afsætning af det hugstmodne træ og hjælp til planlægning og etableringen af den nye skov, som vi vil kalde Gurre Skovhave.

Hvad betyder skoven for jer?

Vores lille plantage har dels en herlighedsværdi, dels en stor rekreativ værdi for vores familie. Vi har altid haft en stor interesse for naturen – fra dyrelivet til den vilde flora. Vi er glade for at kunne følge årets gang i naturen helt tæt på og dele dette med vores børn. Den kommende foryngelse af skoven vil ske ved etablering af et bredt levende vildthejn mod naboskel og brug af beplantningsprincipper og plantevalg brugt i skovhaver og permakulturer. Vi satser også på, at Gurre Skovhave på sigt kunne give et tilskud til pensionen i form af afsætning af produkter fra skovhaven, formidling eller andet.

Småskovenes store betydning for biodiversiteten

Der diskuteres biodiversitet som aldrig før. Især biodiversiteten i skovene. Hvordan står det egentlig til med den? Og skal alle vore skove pludselig henligge urørte – upassede? Mange har meninger, men færre har viden. I artiklen skriver to anerkendte forskere om biodiversiteten og dens betydning og om, hvordan man kan tage hensyn til denne i almindelig skovdrift.

Af biolog og forfatter Flemming Rune og dr.agro. og selvstændig skovbrugsforsker Christian Nørgård Nielsen

Danmarks mange småskove rummer en rigdom af naturværdier, som både er af betydning for den enkelte skovejjer og for arternes overlevelse i Danmark på lang sigt. Det er ofte i de privatejede småskove, at de vigtigste biotoper for dyr og planter har overlevet. Og det kan ejerne være stolte af.

Det er umuligt at gøre skovenes naturværdier op i kroner og ører. Og det skal man heller ikke. Men naturen har i næsten alle private skove åndehuller, hvor den har fået lov at udvikle sig uden styring. Skovejjerens nære tilknytning til sin skov giver ofte en særlig glæde ved – og derfor opmærksomhed på – disse steder. Det kan være hjørnet med de gamle spættetræer, det lille mosedrag med sølehullet eller de svampesteder, som ingen andre kender.

Formålet med at eje en skov kan være meget forskelligt, men de færreste har et rent økonomisk incitament. Skovens jagt-, natur- og herlighedsværdier spiller ofte en vigtig rolle. Det kan sagtens forenes med en økonomisk fornuftig drift. Men forskellige ejere har altid forskellige ønsker og interesser og driver derfor deres skove forskelligt. Det giver en fin variation i skovtyper og dermed også i levesteder.

I modsætning hertil har tendensen i de statslige skove været en central styring, hvor man generelt med stor ihærdighed og dygtighed har tilstræbt, at skovene blev drevet efter de til enhver tid gældende faglige rettesnore og politiske mål. Gennem mere end et århundrede var statens skove mønstereksempler på intensivt plejede og højproduktive skove med et lavt naturindhold. Den stærke centrale styring har således i mange tilfælde medført tab af lokale naturværdier. Nogle af de statslige skoves naturperler blev gemt for ledelsen i København og eksisterer derfor i dag som et resultat af lokal civil ulydighed.

Det vigtige lokale engagement

Naturværdier beskyttes ofte bedst af folk, der har lokal-kendskab. Mange private skove kendetegnes netop ved et stort og langvarigt engagement hos ejerne og et omfattende kendskab til skovens naturindhold. Andre gange har især nye ejere ikke den fornødne viden (eller interesse) til at sikre værdifuld natur, som derved er i fare for at gå tabt. For at forebygge at dette sker, er Skovdyrkerne sammen med forfatterne ved at udvikle et nyt rådgivningsmodul, som kan hjælpe både nye og gamle ejere med at lokalisere og beskytte de vigtigste naturværdier.

Et interessant eksempel på store naturværdier i de private skove kom frem ved et projekt på Bornholm omkring år 2000, da Skovdyrkerne deltog i en registrering af `nøglebiotoper`. Her konstaterede man udstrakte, nærmest sammenhængende nøglebiotoper med blandingsbevoksninger med kæmpestore avnbøg, fuglekirsebær, ask og eg samt med store mængder dødt ved og et rigt fugleliv – et resultat af et vanskeligt terræn og de lokale ejeres intuitive forståelse af natur.

Det kan skyldes en tendens til at `lade stå til`, nogle gange tvunget af økonomien eller terrænet, andre gange med velberåd hu og god samvittighed. På sådanne efterladte arealer kan der være udviklet naturværdier langt udover, hvad selv ejeren umiddelbart forestiller sig.

En høj biodiversitet, altså en stor variation af levesteder og organismer, er også en kvalitet, der giver andre fordele. Store herlighedsværdier kan i forbindelse med en ejendomshandel lige pludselig blive penge værd. Og et rigere økosystem kan give øgede jagtmuligheder som en velkommen sidegevinst.

Urørt skov og naturpleje

To vigtige begreber i diskussionen er *urørt skov* og *naturpleje*. Urørt skov blev i Skov- og Naturstyrelsens *Strategi for de danske naturskove* (1992) defineret som skov, der

Spættetræet med tøndersvampe er dekorativt og værdifuldt for mange af skovens insekter og smådyr. Foto: Flemming Rune

Det `glemte` hjørne ude ved skovbrynet, hvor planter og dyr får lov at passe sig selv. Foto: Flemming Rune

Skoven er ofte mere ustabil og bryder lettere sammen i fugtige lavninger. Hvis sådanne steder holdes åbne og fri for trævækst, opstår let et skovbillede, som vi kender det fra guldaldermalerierne. Foto: Christian Nørgård Nielsen, SkovByKon

er friholdt for kulturindgreb. For tiden diskuteres denne definition igen, blandt andet er der forskellige opfat-
telser af, om der må laves "biodiversitets-fremmende"
naturpleje i en urørt skov, som for eksempel lukning af
grøfter eller etablering af lysbrønde.

Urørthed nævnes ofte som den vigtigste eller måske
endda som den eneste rigtige vej til at sikre skovens
naturlige biologiske indhold og sammensætning. Det er
principielt rigtigt, men kræver normalt en tidshorisont
på mange hundrede år, for at det skal give mening. Ved
eventuel udlægning af urørt skov vil det derfor være
klogt at fokusere på arealer, der allerede indeholder ar-
ter eller tilstande, som har overlevet i århundreder på
grund af begrænset menneskelig påvirkning. Herudover

bør man også i skovene være meget tilbageholdende
med at totalfredede natur, da det ofte ikke fører til den
ønskede biodiversitet.

Den enkelte skovejer har imidlertid mange muligheder
for at udvikle nogle synlige naturværdier i løbet af få
årtier. For eksempel ved at efterlade mere dødt ved på
skovbunden, ved at undlade afdræning af lavninger og
moser (kan ofte gøres uden at skade produktionsbe-
voksningerne på de højere arealer) og ved at passe på
de sjældnere arter af træer og buske i skoven.

Hertil kommer så "naturpleje" af helt kulturskabte bio-
toper. Det kan for eksempel være blomstrende skov-
enge med høslæt, gravede eller opdæmmede vådområ-

Gammel egeskov i Midtjylland, opstået efter stævning. Ikke mindst på sådanne marginale lokaliteter, hvor økonomisk orienteret skovproduktion står svagt, kan naturskov medføre en meget høj herlighedsværdi. Foto: Christian Nørgård Nielsen, SkovByKon

der, lysåbne arealer med slette- eller dyrehavepræg med flere. Man kan med nogen ret mene, at dette slet ikke giver rigtig natur, men blot et varieret, naturligt, grønt landskab. Men det er vel heller ikke så ringe i et tætbe-
folket land med en intensiv arealudnyttelse.

Naturperler og biodiversitetsfremmende drift

Lad os specielt henlede opmærksomheden på nogle af de særlige naturperler, som findes i mange småskove, og som yderligere kan udvikles ved en aktiv pleje.

Skovbrynet. Skovens kant beskytter skovklimaet og er levested for mange fugle og smådyr. Et naturgroet skovbryn bør være bredt – gerne op mod 50 meters bredde

og drevet ved plukhugst for at opretholde en god struktur. Gamle skovbryn med 100-årige træer huser dobbelt så mange skovbundsarter og dobbelt så tætte ynglefuglebestande som 25-50-årige skovbryn. Her holder bogfinken, gærdesmutteren og solsorten til, og løvsanger, fuglekonge og rødhals er langt mere almindelige end inde i skoven. Spidsmus, rødmus, Halsbåndsmus og adskillige arter flagermus har især deres hjem i skovbrynene, og vildtet bruger dem som vigtigt skjul ved fouragering uden for skoven.

Veterantræerne. Især de gamle ege, men også gamle aske og bøge, er levesteder for en vrimmel af insekter og andre smådyr. Ikke mindst hatsvampe, som her har haft tid til at udvikle et veletableret samliv med træ-

erne. Veterantræerne er en vigtig del af vores naturarv, som vi alle har en moralsk forpligtelse til at passe på. De er ofte storslåede, fascinerende og karakterskabende for skovlandskabet, og de udgør en slags stabiliserende elementer i forhold til resten af skoven, der ændrer sig i et langt hurtigere tempo.

Anemonetæpperne. De er smukke i april og er i den grad et særkende for vores del af verden. Men de er ingen selvfølge. Det tager flere hundrede år at etablere et tæt anemonetæppe, og de enkelte planteindivider kan fylde flere kvadratmeter og opnå en meget høj alder. Planterne vokser ved et net af lange jordstængler, der hele tiden fornyes, og kun de seneste cirka 8 års vækst af jordstænglerne er i live. Dér, hvor vi har anemonetæpper, er skoven meget gammel og rummer mange andre plante- og dyrearter, som kun forekommer i gamle skove. En enkelt omdrift med nåletræ udrydder anemonerne, så de ikke kommer igen de næste mange generationer.

Den næringsfattige tørvemose. I grusede og sandede lavninger har de små, næringsfattige tørvemoser udviklet sig med et lag af levende tørvemos (sphagnum) og en særpræget, artsfattig vegetation af moseplanter. De er

sårbare for forurening og næringsberigelse, men kan eksistere i århundreder som lysåbne "åndehuller" i skoven. Vildtet bruger dem som sølepladser, og insekt- og fuglelivet er ofte veludviklet. De kan rumme en biologisk kalender af ikke-nedbrudt plantemateriale, der strækker sig 10.000 år tilbage. Deres dyrkningsmæssige værdi er begrænset, men deres naturhistoriske værdi er tilsvarende stor. Pas godt på dem, og vær stolt, hvis du ejer en.

Gamle driftsformer og varieret drift. Skovens naturværdier kan øges ved at drive forskellige områder på forskellig måde. For eksempel stævningsdrift på udvalgte løvtræsarealer. Det er blevet en realistisk mulighed på grund af flisteknikken. Denne driftsform giver grobund for en anden flora og fauna end den øvrige skov, og den kan give ekstra foder og skjul til det jagtbare vildt. Andre steder kan man arbejde med stor planteafstand eller ekstrem hård hugst, som udvikler dybkronede og stabile træer, som for eksempel kan kombineres med skovgræsning.

Disse og flere andre værktøjer er nærmere beskrevet i bogen *Landskabets skjulte muligheder*, som bliver udgivet af Skovdyrkerne og SkovByKon her i foråret.

På nogle lokaliteter kan naturlig foryngelse være en både økonomisk og naturmæssig fordel. Når der på denne måde opstår et overlap mellem trægenerationerne, tales om "Dauerwald", som kan oversættes til dansk som "konstant skovdække". En sådan driftsform medfører en høj grad af kontinuitet i øko-systemet. Foto: Christian Nørgård Nielsen, SkovByKon

Er der behov for Skovdyrkerne i fremtiden?

Skovdyrkerne må og skal hele tiden være i bevægelse og udvikle sig. Det gælder både rent organisatorisk, og det gælder den viden og de ydelser, som man tilbyder medlemmerne. Sekretariatschef Svend J. Christensen giver her sit bud på, hvor han gerne så, at organisationen bevægede sig hen på den lidt længere bane.

Af sekretariatschef Svend J. Christensen, Skovdyrkerne

Skovdyrkerne har igennem alle årene været i bevægelse og i udvikling – fulgt med tiden, som man siger. Det gælder både rent organisatorisk og på ydelsesområdet. Som det kan læses i andre artikler her i bladet, har vi tidligere været flere og mindre foreninger. Nu er der færre og større foreninger.

Ledetråden har fra starten været at være i stand til at rådgive skovejere bedst muligt med udgangspunkt i deres situation, tarv og ønsker. Skovdyrkerne har altid skullet og skal fortsat være på vores medlemmers side i al vores gøren og laden.

Overskriftens spørgsmål må derfor besvares med udgangspunkt i et forsøg på at vurdere medlemmernes fremtidige behov og forventninger. I øvrigt ligesom i al anden forretning, hvor man altid skal have kunderne i centrum. For at kunne forudsige disse fremtidige behov, må vi kigge i krystalkuglen. Selvom det som bekendt kan være vanskeligt at spå, især om fremtiden, vover jeg et øje.

Den fremtidige skovejer

I dag har vores medlemmer en gennemsnitsalder på 60 plus, og sådan vil det nok også være i fremtiden. Interessen og mulighederne for investering i skov ligger mere til de modne personer. Men fremtidens 60-årige forudsiges

at opføre sig som nutidens 40-årige, hvis man skal tro livsstilseksperterne. De fremtidige skovejere vil være mere ungdommelige og mere med på beatet end i dag. Derfor vil vores medlemmer formodentlig være noget mere aktive, selvom det for nogles vedkommende synes vanskeligt. Her tænker jeg på de mange selvaktive skovejere, som blandt andet har deltaget i medlemsportrætter her i bladet. Medlemmer, som højt oppe i årene nyder selv at fælde, klippe grønt, plante og så videre.

Fremtidens skovejere vil også i dialogen med deres rådgiver være mindre ydmyge end fortidens, hvor man tilbage i forrige århundrede betragtede skovrideren som sendt fra Gud. Det gør man ikke mere, og i fremtiden vil vores folk få endnu mere modspil fra velinformerede skovejere. Fremtidens skovejer vil selv have søgt viden på nettet, som de vil holde op imod de forslag, som skovfogeden fremlægger. De vil måske også selv have udarbejdet forslag til årsplaner, arbejdsbeskrivelser med videre inden besøget. Hvis der overhovedet til den tid er konsulentbesøg, som vi kender dem i dag. Fremtidens skovejere vil være mere utålmodige, og de vil kræve mere løbende og detaljeret information om, hvad der foregår i deres skov, for eksempel på mail, sms, via en fælles netportal eller lignende. Nogle vil måske sige, at disse krav allerede findes i dag. Jeg vil blot postulere, at kravene bliver endnu større i fremtiden.

Fremtidens konsulentbesøg – et tænkt scenarie

Fremtidens konsulentbesøg kan meget vel være et webmøde – både for at spare medlemmets og Skovdyrkerens tid – og måske spare på fremtidens CO₂-kvote. Inden webmødet har skovfogeden sendt en drone ud over ejendommen, som har registreret tilstanden på areaerne, biomassen, hugstmulighederne, vildtbestanden og meget mere. Et IT-program hos Skovdyrkerne har på grundlag heraf inden kontakten udarbejdet forslag til næste års tiltag. Hvilke træer foreslås fældet (naturligvis med gps-position på hvert enkelt træ) med videre, og disse forslag spejler skovfogeden op imod de afsætningsmuligheder, som er fastlagt i hans årskontrakter med savværker, flisaftagere og så videre – alt sammen for at optimere skovejerens økonomi.

Skovfogeden har inden mødet fremsendt økonomiske beregninger på omkostninger og indtægter, så skovejeren har det fulde overblik. Webmødet bliver så en gennemgang af materialet, der ender med skovejerens beslutning. Herefter sender skovfogeden alle filerne til entreprenørerne, som sender deres selvkørende maskiner ud, som via de registrerede gps-positioner fæl-

der, planter med videre. Afspærringsdroner sørger for, at besøgende får advarsler om arbejdet. Måske skal der på grund af vildttrykket også sendes en reguleringsdrone ud. Slutbemærkningen på webmødet kunne måske være: "Så håber jeg, at vi har nok CO₂ på bogen til at mødes ude i skoven næste år, det er jo snart 8 år siden sidst."

Hvad kræver det af Skovdyrkerne og af vores gode medarbejdere?

Dette scenarie vil kræve en massiv investering i IT, i nye arbejdsredskaber til skovfogederne og nye kompetencer hos alle ansatte. Kun ved at følge med tiden – om den så lige kommer til at udfolde sig sådan som beskrevet eller knap så ekstremt – kan vi fastholde en konkurrencedygtighed og derved gøre os fortjent til vores medlemmers tillid og bevågenhed.

At følge med tiden – det har Skovdyrkerne gjort i mange, mange år, og mon ikke de relevante bestyrelser, ledelser og organisationen som sådan formår at gøre det også i fremtiden? Men det kræver mod, beslutningsvilje og handlekraft. En klog mand sagde engang, at hvis omverdenen udvikler sig hurtigere end udviklingen i en given virksomhed, så er denne virksomhed dødsdømt. Lad os alle arbejde for, at Skovdyrkerne undgår denne situation. Det er i skovejernes interesse at have en stærk, medlemsejet og medlemsstyret organisation som den naturlige partner og valgmulighed – også i fremtiden.

Morgendagens skovfoged. Med laptop, håndholdt computer og en præcisions-gps på ryggen. Og et ti-år senere formodes også dette udstyr at være erstattet af lasermålinger fra fly og droner. Foto: Rasmus Fejer Nielsen